succulenta

5 Oktober 2017
Jaargang 96
ISBN 039-4467

Medelijden

Ben Wijffelaars

Het programma van onze afdeling bestaat in de zomermaanden voornamelijk uit het bezichtigen van de succulentenverzameling van medeleden. Het woord 'medeleden' verschilt maar één letter van het woord 'medelijden', en dat is geen toeval. Als argeloze bezoeker weet je namelijk niet hoeveel moeite er getroost is door de ontvangende partij om zijn of haar zaakjes goed voor elkaar te hebben. Zo verbaas ik me altijd over het feit waarom bij een ander amper een etiketje ontbreekt, je niet struikelt over losliggende tegels, niet blijft haken achter uitstekende spijkers, de ramen van de kas niet zijn dichtgeslagen door de kalk van het leidingwater en het lijkt of de vloer van de kas tweemaal per dag met de schoonmaakmop onder handen wordt genomen.

De automatische raamopeners werken altijd en hebben, zoals bij mij, geen houten plankje nodig om ze in het gareel te houden. Allemaal redenen om mijn echtgenote zo min mogelijk mee te vragen bij deze bezoekjes, om zodoende de opmerking te ontlopen dat je niet per se een sloddervos hoeft te zijn om van cactussen te houden. Ik weet inmiddels hoeveel werk erin schuilt om genoemde graad van perfectie te bereiken. Dagen werk, zo kan ik u verzekeren, nog afgezien van de tijd die nodig is om ook de rest van de tuin toonbaar te maken.

Je hele huishouden gaat overhoop als je jezelf in een vlaag van spontaniteit hebt opgegeven voor een kasbezoek. De verzameling ingeleende thermoskannen en koffiepotten kan een vergelijking met het assortiment van de Blokker moeiteloos doorstaan en de ontvangsttafel met het uitgestalde koffieservies geeft een ongevraagde kijk in je familieleven. Zolang de koffie vers is heb ik er geen enkele moeite mee om deze te drinken uit een stevige mok met de tekst 'Voor mijn lieve Opa' of 'Tante Annie 75'. Over theelepeltjes met de groeten uit Valkenburg, Texel of Cochem wil ik het nog eens niet hebben, hoewel de jeugdcommissie van Succulenta de jongste leden misschien eens zou kunnen wijzen op het bestaan van deze leuke verzamelhobby. Het hoeft niet altijd over cactussen te gaan!

De moeite die gedaan wordt, ging onlangs bij een van onze leden, met een topfunctie in het bestuur nog wel, zo ver dat er zelfgebakken groene koekjes op tafel stonden in de vorm van een *Carnegiea gigantea*, een cactus die overigens in de gepresenteerde vorm niemand in zijn verzameling heeft. Het allerergste van zo'n kasbezoek is wel dat het bezichtigen van de verzameling in een vloek en zucht voorbij is en de gespreksonderwerpen over werkelijk van alles gaan, maar niet meer over cactussen.

De fraaie verzameling aeoniums, ook die mooie pikzwarte waar je jaren zo zuinig op bent geweest, oogt na zo'n kasbezoek als een jong populierenbos waar een onverwachte zomerstorm over is geraasd. Ze stekken immers zo makkelijk. Na zonsondergang gaat de storm liggen en blijven alleen de diehards, die weten dat er ook in je kelder iets interessants staat, nog even zitten. Daarna blijf jij met je partner ontredderd achter. Net als je aeoniumbak.

bwijffelaars@planet.nl

ALOË VARIEGATA

DE FASANT-BUISBLOEMALOË

Theo Heijnsdijk

De markantst geteekende soort is wel de Fasant-Buisbloemaloë, A. variegata, wier stijve, schuitvormige en puntige bladen in stevig aangesloten stand, schroeflijnvormig om het onzichtbare stammetje zijn geplaatst. Haar naam ontleent ze aan de Fasantvederachtige teekening op de bladen, gevormd door tot dwarsbanden vereenigde, langwerpige witte vlekken. De bladrand is omzoomd met fijne, dichtopeenstaande, witte tandjes. De stijve stengel draagt aan den top een ijle tros van hangende bloempjes van fraaie roode kleur. 't Is een der veel begeerde en veel gekweekte soorten, hoewel ze niet tot de gemakkelijkste in de cultuur behoort.

Tot zover de tekst van A.J. van Laren in het Verkade-album "Vetplanten" uit 1932. Opm.: het trema in de aanhef is onjuist, maar dit staat zo in het album.

Zie de afbeelding.

De ontdekking

Een bijzonder gezicht moet het zijn geweest. De bonte stoet die op zaterdag 25 augustus 1685 om 10 uur vertrok vanaf de VOC-basis Kaap de Goede Hoop. Zestig personen op rijpaarden, vijftien karren, 289 ossen om de karren te trekken en lasten te dragen, één boot, acht ezels, een koets met vijf paarden, en ook nog een aantal wagens, elk getrokken door acht ossen, van acht vrije boeren. Zij vertrokken voor een expeditie op zoek naar de kopermijnen, die in Namaqualand, in het westen van Zuid-Afrika, zouden liggen.

Commandant Simon van der Stel hoogstpersoonlijk leidde de expeditie. Over de zestig deelnemers wordt expliciet vermeld dat het 56 blanken waren en vier slaven. Drie van de vier slaven waren van de commandant. Vanaf zijn komst in 1679 was Van der Stel al geïnteresseerd in die kopermijnen. Er waren al negen zoektochten geweest. De eerste in 1659 en de laatste in 1683. Maar geen van alle had hij het doel bereikt. In juli 1685 had Van der Stel toestemming gekregen van Hendrik Adriaan van Rheede tot Drakestein, commissaris van de VOC, die op inspectiebezoek was, om zelf een expeditie te ondernemen. Die zou maximaal vier maanden mogen duren.

Van der Stel kreeg de instructie mee om ook een beschrijving te geven van het land, de bergen, de rivieren, de wegen en de mensen, van de begroeiing en de bossen en verder alles onderweg wat waard is om te noteren. Daarom was ook Heinrich Claudius van de partij. Hij verbleef vanaf 1682 aan de Kaap en stond bekend als een kundig tekenaar. Hij had ook meegedaan aan de mislukte expeditie van 1683 naar de kopermijnen. Van der Stel was boos op hem omdat hij een kaart en tekeningen van inwoners, van reptielen en van andere dieren ter beschikking gesteld had aan de Franse jezuïet Guy Tachard. Deze pater had Kaapstad van half april tot half juli 1685 bezocht toen hij op de heenreis was van Europa naar China. In het verslag van deze reis, 'Voyage du Père Tachard et des Jesuïtes envoyér par le Roi

Afb. 1: Aloe variegata. Links: uit het in 1922 in Dublin teruggevonden verslag van Simon van der Stel over de expeditie naar de kopermijnen in 1685. Het is niet duidelijk of dit het origineel is of een vroege kopie. Midden: in de 'Codex Witsenii'. Dit zou een kopie zijn uit 1692 van de originele aquarel van Claudius uit 1685. Rechts: in het boek 'Second Voyage du Père Tachard et des Jesuïtes envoyér par le Roi au Royaume de Siam' uit 1689

au Royaume de Siam', uitgekomen in 1686, staat een aantal van die (niet gesigneerde) afbeeldingen. Maar Van Rheede, zelf een botanicus die het twaalfdelige boekwerk Hortus Indicus Malabaricus (over de flora in het zuidelijk deel van de westkust van India) gepubliceerd had, was onder de indruk van de kwaliteit van de tekeningen van Claudius en bleef graag gebruik maken van zijn diensten. De afstand van Kaapstad naar de kopermijnen (in de buurt van de huidige stad Springbok) over de hedendaagse wegen is zo'n 600 km. Het mag dan ook geen verwondering wekken dat de reis ernaartoe bijna twee maanden duurde. Op 21 oktober 1685 werd de bestemming bereikt. Enige dagen eerder, op 16 oktober, is, ongeveer 28 km ten zuiden van de kopermijnen de plant gevonden die we nu kennen als *Aloe variegata*. Op 24 oktober werd nóg een aloë, *A. melanacantha*, gevonden. Op 26 januari 1686 was men terug in Kaapstad, in feite dus een maand te laat, gezien de maximaal toegestane vier maanden.

De eerste afbeeldingen

Het reisverslag van Van der Stels expeditie (of een kopie daarvan), inclusief 72 tekeningen, werd naar het hoofdkantoor van de VOC in Amsterdam gestuurd. Maar dat is reeds in 1691 of 1692 uit het archief verdwenen. Pas in 1922 werd het verslag, of een kopie daar weer van, samen met 71 tekeningen teruggevonden in het archief van het Trinity College in Dublin, waar het al vanaf 1802 lag. Zie afb. 1, links en afb. 2, links voor de tekeningen van *A. variegata* en *A. melanacantha*. In die tijd was kopiëren een kwestie van natekenen en dan zijn de kopieën natuurlijk nooit exact gelijk aan de originelen. Hoeveel sets kopieën er gemaakt zijn, is niet bekend. De tekeningen zijn in kleur, maar ik heb alleen zwart-wit reproducties kunnen vinden.

Afb. 2: Aloe melanacantha. Links: uit het in 1922 in Dublin teruggevonden verslag van Simon van der Stel over de expeditie naar de kopermijnen in 1685. Het is niet duidelijk of dit het origineel is of een vroege kopie. Midden: in de 'Codex Witsenii'. Dit zou een kopie zijn uit 1692 van de originele aquarel van Claudius uit 1685. Rechts: in het boek 'Second Voyage du Père Tachard et des Jesuïtes envoyér par le Roi au Royaume de Siam' uit 1689

Grappig bij afb. 2, links, is dat er in de linker geopende bloem slechts vier meeldraden zijn getekend en in de rechterbloem vijf. Het correcte aantal is zes. In sommige, net iets andere tekeningen in latere publicaties vinden we exact dezelfde fout terug (bijvoorbeeld Plukenet 'Phytographia' uit 1691). Een aanwijzing dat de tekenaars niet de plant maar een tekening natekenden.

Het verslag bij de VOC was voor Nicolaas Witsen kennelijk niet voldoende. Ten behoeve van zijn 'Codex Witsenii' liet hij in Kaapstad een map vol aquarellen vervaardigen. Op de buitenkant staat met de hand geschreven: "Dit Werk is voor mij Aen de Kaap gemaekt N. Witsen 1692."

Deze set is de enige die, voor zover bekend, over is van de 'Codex Witsenii'. Het werk bestaat uit 78 aquarellen: twee met landschappen, 59 met planten en 17 met dieren. De complete set is na wat omzwervingen in 1855 in (de voorloper van) het Iziko South African Museum in Kaapstad terecht gekomen. Zie voor de Codex Witsenii ook het eerdere artikel in deze serie over *Aloe plicatilis*.

Nummer 41 van de serie stelt *A. variegata* voor (afb. 1, midden). Het bijschrift luidt: "Dese soorte van Semper Vivum wast op klip-agtige plaatsen in 't land der Namaquas, en van deselve Dgoree genoemt, gevonden den 16 october 1685". Nummer 7 in de Codex Witsenii is *A. melanacantha*, gevonden op 24 october 1685 (zie afb. 2, midden). Merkwaardig is dat nu juist bij *A. variegata* de linker bloem vier meeldraden heeft en de rechter vijf. Alsof de aquarellist de boel een beetje door elkaar gehaald heeft.

Tot zover gaat het over afbeeldingen die nooit in een boek verschenen zijn. De eerste publicatie van een afbeelding van *A. variegata*, weer samen met *A. melanacantha*, vinden we in het reisverslag (1689) van de tweede reis naar China van de hierboven

Afb. 3: Aloe variegata; links in Commelins Praeludia botanica (1703), rechts in Commelins Horti medici amstelaedamensis (1706)

al genoemde pater Tachard (afb.1, rechts en afb. 2, rechts). Ook op deze reis werd Kaap de Goede Hoop aangedaan. In de Amsterdamse editie van het boek staan de tekeningen samen met veertien andere op een grote, drie pagina's omvattende uitklapplaat vóór blz. 59. Op de plaat ontbreekt iedere naam of omschrijving. Maar na enig zoeken vond ik op blz. 51 een passage waarin Tachard schrijft dat Van der Stel (die de jezuïeten overigens met tegenzin ontving) hen vertelde over enkele ongewone planten die hij tijdens zijn tochten ontdekt had en ook dat hij hun een 'recueil' toonde en toestond dat ze schetsen maakten van de meest curieuze daarvan. 'Dont voici les figures' (waarvan hier de afbeeldingen). Dat 'hier' is wel acht bladzijdes terug. Nogal onlogisch geplaatst dus. Nu kan 'recueil' zowel 'verzameling' als 'album' betekenen. Maar als ik de gelijkenis zie van deze tekeningen met de andere figuren in afb. 1, dan lijkt het me duidelijk dat het om overgetekende plaatjes gaat. Let ook op de aantallen meeldraden bij *A. variegata*. Pas later kwam de iets uitgebreidere Parijse editie me onder ogen. Hier staat de tekst op blz. 60 en de uitklapplaat op blz. 59, pal daarvoor. Zo hoort het dus. Bij de Amsterdamse uitgave hadden ze kennelijk zitten suffen. Overigens vind ik ook die andere veertien planten uit Tachards plaat allemaal (in kleur en met kleine verschillen) terug in de Codex Witsenii. Gilbert Reynolds schrijft in zijn boek 'The Aloes of South Africa' dat deze tekeningen van Tachard niet alleen de eerste van deze twee aloë's zijn, maar ook de eerste van Zuid-Afrikaanse aloë's in het algemeen.

Je zou in de hierboven genoemde afbeeldingen niet meteen *A. variegata* herkennen. Zowel het driekantige karakter als de spiraalsgewijze plaatsing van de bladeren is

Afb. 4: Aquarel van Maria Moninckx, met Aloe variegata links en Astroloba spiralis

Afb. 5: Aloe variegata groeit vaak in groepen, zoals hier bij Barrydale in de provincie West-Kaap. In droge tijden zien ze er bruinig uit **Foto Wim Alsemgeest**

niet duidelijk weergegeven. Wel goed gelijkend was de afbeelding in het boek 'Praeludia botanica', dat Casper Commelin in 1703 publiceerde (afb. 3, links). De bijbehorende omschrijving luidde: 'Aloe africana humilis foliis ex albo et viridi variegatis'. Dat betekent ongeveer dat het een kleine Afrikaanse aloë is met wit en groen gevlekte bladeren. Deze naam is al gebruikt door Hendrik Oldenland, die de plant al in 1695 of nog eerder in de compagniestuinen in Kaap de Goede Hoop kweekte. Commelin schrijft erbij dat hij in het jaar 1700 zaden van de plant gekregen had uit Zuid-Afrika. Misschien was de bloeiwijze bij de tekenaar in 1703 nog niet bekend. In 1706 is in een ander boek van Commelin dezelfde tekening te vinden. Maar nu was de plant ineens getooid met een bloemstengel en een losse bloem is op de voorgrond afgebeeld (afb. 3, rechts).

Heel erg fraai is de aquarel (afb. 4) van Maria Moninckx (zie weer het artikel over *A. plicatilis*). Deze is door de Universiteit van Amsterdam gedateerd tussen 1686 en 1702. Gezien bovenstaande en het feit dat Maria Moninckx haar hele leven in Nederland was, zal dat wel dichter bij 1702 liggen dan bij 1694.

Naamgeving

Van Laren koos de Nederlandse namen voor de planten op een consequente maar niet erg aansprekende wijze. Je zegt niet zo makkelijk dat jouw fazant-buisbloemaloë het zo goed doet. In Nederland hebben we het meestal over de patrijsveeraloë. In oude Succulenta's kwam ik vaak de naam tijgeraloë tegen. In Engelstalige landen is het de

'Partridge Breast Aloe'. De Fransen kennen meerdere namen: 'Aloe perroquet' (papegaaialoë), 'Bec de perroquet' (papegaaisnavel) en 'Gorge de perdrix' (patrijskeel). In Zuid-Afrika heet de plant 'bontalwyn' (bonte aloë) of 'kanniedood', omdat de plant een aantal jaren zonder water kan overleven. Het verhaal wil dat een plant die opgehangen wordt, nog zo'n twee jaar in bloei komt voor ze uiteindelijk de geest geeft. Ook schijnt de plant wel als grafbeplanting gebruikt te worden. Het lijkt nogal cynisch om een 'kanniedood' juist op een graf te plaatsen, maar misschien is het omdat de plant met weinig verzorging toch nog jaren het graf blijft sieren. Volgens Marloth in zijn 'Dictionary of the common names of plants' wordt de naam 'kanniedood' ook wel gebruikt voor andere aloë's, gasteria's en haworthia's. En ook nog voor een tillandsia uit Brazilië die in Zuid-Afrika vaak aan veranda's gehangen wordt.

Wat de botanische naamgeving betreft hebben de taxonomen zich vele jaren stil gehouden. Nadat Linnaeus in 1753 de naam *Aloe variegata* poneerde, heeft het lang geduurd voordat zij tot de conclusie kwamen dat het geslacht *Aloe* toch niet zo eenduidig is als in die tijd aangenomen werd. Op basis van DNA-analyses is een aantal soorten ondergebracht in vijf 'nieuwe' geslachten. Samen met de overeenkomstige maar weinig bekende *A. sladeniana* en *A. dinteri* is *A. variegata* geplaatst in het geslacht *Gonialoe* (vroeger een ondergeslacht). Dat betekent zoiets als hoekige aloë. Als je dan toch bezig bent, dan was naar mijn idee *Trigonialoe* een betere keuze geweest voor deze aloë's met driekantige bladeren. Hoe dan ook, volgens de nieuwste inzichten moet de naam dus

Afb. 6: Na de bloei valt Aloe variegata op door de vrij grote driekantige zaaddozen. Hier in november 2015 in de buurt van Barrydale (Klein Karoo, West-Kaap). Foto Coby Keizer

Afb. 7: Een tablet met Aloe variegata bij kwekerij Ubink

Afb. 8: De oprijzende bloeistengel met knoppen

zijn: *Gonialoe variegata*. Dat wordt even wennen.

De natuurlijke groeiplaatsen

Van der Stel vond de plant dus in de buurt van Springbok, maar de soort heeft een tamelijk groot verspreidingsgebied. De planten komen voor in droge of halfdroge landschappen in de huidige provincies West-Kaap, Noord-Kaap en Oost-Kaap, in het zuidwesten van Vrystaat en in het zuiden van Namibië. Ze groeien meestal in gedeeltelijke schaduw tussen het struikgewas en over het algemeen in harde grond in rotsspleten of tussen de rotsen. Maar ook in gebieden waar de grond bestaat uit verweringsmateriaal van diverse aard.

In jaren met genoeg regenval hebben ze een diepgroen voorkomen. In droge jaren zien ze er roodbruin uit. Vaak groeien de planten in groepen. Doordat ieder individu ook nog eens ondergrondse uitlopers maakt, kunnen dichte matten ontstaan.

Buiten de bloeitijd vallen de laagblijvende planten door hun tekening absoluut niet op tussen het struikgewas. Tijdens de bloei zijn ze door de kleur van de bloemen al van grote afstand zichtbaar. Ook omdat de stengels met bloemen veelal boven de omringende struiken uit groeien. De bloei valt in Zuid-Afrika ergens tussen juli en september, in de winter dus. De bloemkleur is variabel, van tamelijk vaalroze tot dof scharlakenrood, soms ook geel. De buisvormige bloemen produceren nectar en worden bestoven door suikervogels met hun lange snavels. Maar ook door mieren en allerlei ander kruipend of gevleugeld gedierte.

Na de bloei vallen de planten op door de zich ontwikkelende vrij grote driekantige zaaddozen (zie afb. 5 en afb. 6, beide gefotografeerd in de buurt van Barrydale in de provincie West-Kaap). *A. variegata* heeft weinig natuurlijke vijanden. Incidenteel zijn er wel stekelvarkens, hazen en de klipdas (*Procavia capensis*) die van de planten eten.

Cultuur

Afgaande op de omstandigheden op de natuurlijke groeiplaatsen zou je denken dat *A. variegata* het prima naar zijn zin zou hebben in onze cactuskas. Maar dat klopt niet.

"In de droge kamerlucht en niet te zonnige standplaats gevoelt zij zich beter op haar gemak dan in de warme kas. Vandaar dat vele speciale succulenten-verzamelaars haar niet in zulke mooie exemplaren kunnen kweeken als menig eenvoudige huismoeder. In de kas geve men ze een iets beschaduwde plaats, vooral ten opzichte van de brandende stralen der middagzon. Bij het gieten lette men er op de plant zelf zoo weinig mogelijk nat te maken, daar het water dan in de holle bladeren blijft staan en gemakkelijk rotte plekken ontstaan. De aarde mag geregeld matig vochtig worden gehouden; staat de plant te droog, dan schrompelen de onderste bladeren en krijgt de plant een leelijk aanzien."

Afb. 9: Bovenaanzicht van de stengel met bloemknoppen

Dit schreef de medeoprichter van Succulenta G.D. Duursma al in 1930 in zijn boek 'Onze vetplanten'. Voor in het boek is een fraaie kleurenplaat van deze patrijsveeraloë geplakt, een van de slechts twee kleurenafbeeldingen die dit boek rijk is.

De plant doet het in huis dus veel beter dan in de hete kas. Zelfs voor een raam op het noorden waar nooit zon komt. Het probleem in de kas is niet de hitte 's zomers, maar de koude/vochtige lucht in de winter.

De patrijsveeraloë is al eeuwenlang een geliefde kamerplant. Op de vensterbank, liefst in een slecht of zeer matig verwarmde kamer kan hij uitgroeien tot een fraaie, aan de voet spruitende plant met helder donkergroenbonte bladeren.

In de zomer is een plekje buiten op een plaats met ochtend- en/of avondzon ook bijzonder geschikt. In verband met rottingsgevaar wel oppassen dat er bij koel weer niet voor langere tijd water in het hart van de plant blijft staan. Vanaf september moet de plant dan weer naar binnen, waar ze dan matig water krijgt. In oude boeken wordt 'goede bladaarde, vermengd met wat doorgevroren klei' aanbevolen als grondmengsel.

Tegenwoordig wordt de soort in liefhebberskringen als een nogal saaie, ouderwetse plant beschouwd. Toch wordt ze nog steeds in grote aantallen gekweekt. Zie afb. 7 van een tablet vol bij kwekerij Ubink.

In de cultuur bloeit *A. variegata* meestal in het eind van de winter (afb. 8 en 9). De bloei gaat van onderaan de bloemstengel naar

Afb. 10: De meeldraden met de gele helmknoppen groeien tot hoogstens 2 mm uit de bloembuis

Afb. 11: De stamper komt later tevoorschijn en steekt verder uit dan de meeldraden

boven. De meeldraden met de gele helmknoppen groeien tot hoogstens 2 mm uit de bloembuis (afb. 10). Vaak blijven ze zelfs helemaal onzichtbaar. De stamper komt later tevoorschijn (afb. 11). De soort is niet zelffertiel. Dus om zaad te krijgen is het wel nodig om twee planten, die geen stek van elkaar zijn, met elkaar te bestuiven.

Vermeerdering kan door de uitlopers die aan de voet van de plant ontstaan, weg te nemen. Zaaien gaat ook goed.

Hybriden

In de natuur zijn meerdere kruisingen van *A. variegata* met andere aloë's waargenomen. Reynolds rapporteert een hybride met *A. microstigma* bij Van Wykskraal bij Oudtshoorn (West-Kaap). En ten zuiden van Luckhoff (Vrijstaat) komt volgens hem een kruising met *A. hereroensis* voor.

Door mensen bewerkstelligde kruisingen zijn er meer. Er zijn kruisingen gemeld met *A. humilis*, waarbij *A. variegata* zowel als de moeder- als de vaderplant genomen kan worden. De heer Justus Corderoy, bekend van het kruisen van crassula's, heeft *A. variegata* gekruist met *A. plicatilis*. Ook zijn kruisingen bekend met A. *grusonii.*

Aloë's kunnen ook gekruist worden met gasteria's. Die kruisingsproducten heten x *Gasteraloe* (ook wel eens foutief x*Gastrolea* genoemd). De kruising van *Aloe variegata* als moederplant met de rijkelijk beparelde *Gasteria carinata* var. *verrucosa* heet x *Gasteraloe pethamensis*. Deze lijkt erg veel op de gasteria. Behalve dan de bladstand, die bij de gasteria tweerijig is maar bij het kruisingsproduct de rozetvorm aanneemt. En het bloembuikje is ook een stuk minder dik dan bij de gasteria. Andere zijn x *Gasteraloe smaragdina* (*A. variegata* x *G. acinacifolia*) en ook nog x *Gasteraloe pfrimmeri* en x *Gasteraloe rebutii*, beide van *A. variegata* met een onbekende gasteriavader.

Nog ingewikkelder liggen de familieverhoudingen bij x *Gasteraloe sculptilis*. Dit is een kruising van *A. variegata* met *G. x cheilophylla*, waarbij *G. x cheilophylla* weer een kruising is tussen *G. carinata* var. *verrucosa* en *G. pulchra*. Of al deze kruisingsproducten het waard zijn om eigen namen te dragen, waag ik te betwijfelen. En als u zich afvraagt waarom steeds de aloë als moederplant genomen is, dan kan ik nog melden dat dat waarschijnlijk pure gemakzucht is. Bij aloë's is de stamper gemakkelijk bereikbaar, omdat de stijl langer is dan de meeldraden. Bij een gasteria is het net andersom. Dan wordt het wel lastig om het stuifmeel op de goede plaats te deponeren.

Literatuur:

Commelin, C. (1703). Praeludia Botanica: 79, icon 28.

Commelin, C. (1706). Horti medici amstelaedamensis plantae rariores et exoticae ad vivum aeri incisae: 47.

Glen, H.F & Germishuizen, G. (2010). Botanical exploration of Southern Africa, edition 2.

Manning, J.C., Boatwright, J.S., Daru, B.H., Maurin,O., Bank, M. van der. 2014. A molecular phylogeny and generic classification of Asphodelaceae subfamily Alooideae: A final resolution of the prickly issue of polyphyly in the Alooids?, Systematic Botany 39 (1): 55-74.

Meilink, H.W. (1981). X Gastrolea's, Succulenta 60 (7): 162.

Strelitzia 26. South African National Biodiversity Institute, Pretoria.

Laren, A. J. van. (1932). Vetplanten, Verkade's fabrieken N.V.

Reynolds, G.W. (1950). The Aloes of South Africa: 18 – 30; 206 – 210.

Tachard, G. (1689). Second voyage du père Tachard et des Jésuites envoyez par le roy, au royaume de Siam (Amsterdamse editie): 51, 59.

Wilson, M.L. et al (2002). Codex Witsenii, Iziko Museum of Cape Town.

Maasdijk 11
6629 KD Appeltern
th.heijnsdijk@gmail.com

Voor het voetlicht

Bertus Spee

Echeveria nodulosa

De decoratieve planten van deze soort kunnen we onder andere vinden in de staat Oaxaca van Mexico, op de Sierra Juarez. Ze komen daar voor tot op 3000 meter. Ze groeien hier samen met *Mammillaria dodsonii*. Op oudere leeftijd vormen ze een stammetje van zo'n 20 cm hoog. Ze maken dan ook zijtakken. In cultuur zijn het gemakkelijke planten die weinig eisen stellen. In de zomer kunnen ze ook goed buiten gekweekt worden. We planten ze in een mineraalrijk grondmengsel met weinig humus. Tijdens de groeiperiode willen ze regelmatig een flinke watergift krijgen. Vermeerderen kan door zaaien. Stekken gaat ook prima; we snijden dan een rozet af met een stukje stam van 2-3 cm en zetten dit in brekerzand of bims. Bladstekken is ook mogelijk.

In de winter houden we ze droog bij een minimumtemperatuur van 5 °C; op zonnige dagen kunnen ze wat geneveld worden.

Mammillaria carnea

Het groeigebied van deze planten vinden we in de staten Puebla en Oaxaca van Mexico. Ze zijn erg variabel qua bedoorning (1 tot 5 cm en soms nog langer). Ze groeien vaak onder struiken. Het zijn geen snelle groeiers. Ze kunnen tot 20 cm hoog worden en spruiten dan aan de basis, waardoor ze flinke clusters kunnen vormen.

We planten ze in een doorlatend substraat met weinig humus. Als ze een cluster vormen, zetten we ze in een terracottaschaal. Tussen de gietbeurten door laten we de potkluit opdrogen. Ze verlangen een zonnig plekje in de kas en kunnen al vroeg in het jaar bloeien.

Vermeerderen kan via zaad en door stekken. In de winter houden we ze droog bij een minimumtemperatuur van 10 °C.

Kalanchoe tomentosa

Deze mooie soort wordt ook wel als kamerplant gekweekt. De planten vormen prachtige rozetten op verhoutende stengels en kunnen 40-50 cm hoog worden. Het thuisland van deze planten is centraal Madagaskar, waar ze het groeigebied delen met onder andere *Pachypodium brevicaule*.

In cultuur planten we ze in een doorlatend mineraalrijk grondmengsel. Ze verlangen een flink zonnige plaats om in bloei te geraken. Tijdens de groei geven we heel matig water. In de winter kunnen we ze zo goed als droog houden bij een minimumtemperatuur van 15 °C. Vermeerderen kan door stekken van de stengels en door zaaien. Ook bladstekken is mogelijk door losse bladeren op vochtig zand te leggen. Hier groeit dan weer een nieuw plantje uit.

In de tuincentra wordt deze plant tegenwoordig aangeboden als de Pandaplant.

Mammillaria schumannii

Deze soort komen we ook nog wel tegen onder de naam *Bartschella schumannii*. Het groeigebied van deze soort vinden we in de Mexicaanse staat Baja California Sur ten zuiden van Todos Santos, in een vrij warm en vochtig gebied. De planten groeien hier meestal in de schaduw van boompjes en struiken. Ze komen voor van zeeniveau tot zo'n 200 meter hoogte.

In cultuur planten we ze in een zanderig substraat en geven matig water. Na verloop van tijd vormen ze clusters. Omdat ze niet diep wortelen, zetten we ze het best in een terracottaschaal. De vier centimeter grote bloemen verschijnen meermaals in de zomer.

Vermeerderen kan door zaaien en stekken. Ze zijn niet moeilijk op eigen wortel. Tijdens de winterrust houden we ze droog bij een minimumtemperatuur van 12 °C; op zonnige dagen kunnen we wat nevelen met lauw water.

Een speciaal plekje 13

Cañon de la Huasteca

Andre van Zuijlen

In 2013 was ik voor de achtste keer in Mexico. Eindelijk werd dan mijn langgekoesterde wens vervuld de Huasteca Canyon in het noordoosten van Mexico in de staat Nuevo León te bezoeken. Gedurende dezelfde reis had ik ook al een andere beroemde canyon bezocht, namelijk de Barranca del Cobre in de staat Chihuahua. Daarover in een volgende aflevering meer. Samen met de Barranca de Metztitlán in de staat Hidalgo (zie Succulenta 6 van 2005) is een van deze drie canyons voor ons als cactusliefhebbers bij elke reis een van de hoogtepunten.

De Cañon de la Huasteca ligt ten zuiden van Monterrey, een grote industriestad in het noordoosten van Mexico (zie kaartje). Het is de hoofdstad van de deelstaat Nuevo León en het belangrijkste economische centrum van Noord-Mexico. In de stad Monterrey wonen 1,2 miljoen mensen en ze heeft een oppervlakte van 970 km². De stad herbergt een aantal grote industrieën, waaronder die van bier, financiën, glas en staal.

De canyon is onderdeel van een veel groter natuurgebied, het Cumbres de Monterrey National Park. Dit werd in 1939 gesticht bij besluit van de toenmalige president Lazaro Cardenas en was met 246.500 hectare op dat moment het grootste natuurpark van Mexico.

Bij een herindeling in 2000 werd het echter tot 177.400 hectare verminderd. Het natuurgebied ligt voor het grootste gedeelte in de staat Nuevo León in de Sierra Madre Oriental. De naam Cumbres de Monterrey dankt het park aan zijn bergformaties, waarvan de Cerro de la Silva en de Cañon de la Huasteca, met hoogtes tot 2200 meter, de bekendste zijn. Het is een natuurlijk systeem van barrancas, canyons en watervallen en van deze laatste is de Cascada Cola de Caballo het meest beroemd. Het park omvat de stroomgebieden van de rivieren Pesquería, Ramos, Santa Catarina en San Juan. Daarvan heeft.de Santa Catarina het grootste stroomgebied. De streek kent wisselende

seizoenen met in de winter soms sneeuwval en warme, gematigde zomers.

Wat betreft de flora zijn er twee hoofdgebieden. In het noorden dat van de Huasteca, gekenmerkt door lage vegetatie van vooral struiken. Verder vind je hier maguey (*Agave*), anacahuita (*Cordia boissieri),* cenizo *(Leucophyllum frutescens)*, mezquite (*Prosopis*) en isote (*Yucca*). In het wat hoger gelegen zuiden vind je graslanden en naaldbossen met dennen, eiken- en walnootbomen.

Afb. 1 en 2: De karakteristieke bergen in de Cañon de la Huasteca

Het is nauwelijks voorstelbaar als je vanuit Monterrey naar het zuiden rijdt dat je binnen niet al te lange tijd in een natuurgebied terecht komt. Toch is het slechts 45 minuten rijden vanaf de binnenstad van Monterrey naar de Cañon de la Huasteca. En als je dan het park binnenrijdt, waan je jezelf meteen in een compleet andere wereld. Vrijwel meteen rijd je tussen steile, grijze kalkstenen rotsformaties, die hier tot 300 meter hoog zijn (afb. 1 en 2). In het midden van de kloof bevindt zich het ecologische park La Huasteca met picknickweides, barbecues, een speeltuin en een natuurzwembad. Geen wonder dat dit park populair is bij de mensen in de buurt en dat het er met name op zondag best druk kan zijn. Je kunt hier ook mountainbiken, rotsen beklimmen, bergwandelingen maken en abseilen. Daarnaast zijn er eeuwenoude rotstekeningen, achtergelaten door de oorspronkelijke bewoners van dit gebied.

De canyon is door erosie gevormd door de Santa Catarina rivier (afb. 3), maar in het na-

Afb. 3: De Santa Catarina rivier

jaar, toen wij er waren, was dat slechts een klein stroompje. In de regentijd kunnen de rivieren hier enorm aanzwellen en daarom zijn er dammen in gelegd om Monterrey te beschermen als het werkelijk veel regent.

We waren op zondag 3 november al vrij vroeg in de canyon en besloten eerst helemaal door te rijden naar het andere eind, tot aan de dam (afb. 4). Een deel van de groep ging de andere kant van de dam bekijken, maar op de helling (rechts van de dam op de foto) waren een aantal interessante planten te zien. Naast *Agave victoriae-reginae* en *Agave bracteosa* groeiden hier ook enkele grote planten van *Echinocereus pentalophus* (afb. 5).

Toen de mannen van achter de dam terug waren, werd besloten dat we eerst de locatie van *Agave victoriae-reginae* zouden gaan bezoeken. We hadden deze al gezien op de hoge rotsen meteen in het begin van het park (afb. 2) en dus ook al aan het andere einde van de canyon bij de dam (afb. 4).

Afb. 4: De dam in de Santa Catarina rivier ter bescherming van de stad

Afb. 5: Echinocereus pentalophus

Afb. 6: Door de Santa Catarina rivier

Maar op deze locatie zouden vele mooie exemplaren moeten groeien, zoals te zien is op de binnenkant van de kaft van het boek over agaves van John Pilbeam. Overigens is dat een foto die werd genomen door Bertus Spee, een van de reisgenoten van deze trip in 2013. Daarvoor moesten we opnieuw de rivier door (afb. 6) om de helling (op afb. 7) te bereiken. Na enig klauterwerk door dicht struikgewas stonden we dan ineens oog in oog met een van de mooiste agaves die in de natuur is te vinden (afb. 8). De foto van *A. victoriae-reginae* (afb. 9) zegt wat dat betreft voldoende.

Deze agave kreeg haar naam al in 1875 van Thomas Moore en is vernoemd naar de Engelse koningin Victoria. *A. victoriae-reginae* komt voor in een redelijk groot deel van noordoostelijk Mexico in de droge bergen van de Sierra Madre Oriental en wel in de staten Coahuila, Nuevo León en Durango. Volgens de beschrijvingen worden de planten niet groot, met een hoogte van 30 cm en een diameter van 60 cm. Maar de planten hier in de Cañon de la Huasteca waren bijna allemaal groter dan deze afmetingen. De soort is behoorlijk variabel en bij Saltillo in Nuevo León groeit een vorm met meer open rozetten, waarvan de bladeren zijn voorzien van lange zwarte eindstekels. Deze vorm kreeg de naam *Agave victoriae-reginae* fa. *nickelsae*, een vorm de we ook kennen onder de naam *Agave fernandi-regis*.

A. victoriae-reginae wordt over het algemeen beschouwd als een attractieve plant en heel veel gekweekt. De soort groeit vrij langzaam en kan veel zon en warmte verdragen. Ze is echter wel gevoelig voor hittestress, wat zich uit door het geel worden van de bladeren. Hoewel op de groeiplaatsen van deze agave vorst voorkomt, moeten wij de planten vorstvrij overwinteren. *A. victoriae-reginae* bloeit na twintig tot dertig jaar met twee tot vier meter lange bloemstengels met trosjes bloemen die van crème tot rood gekleurd zijn.

Er bestaan prachtige hybrides van deze agave. Pilbeam toont de cultivars ‘Kizan’ en ‘Hyou Zan’ en Richter plaatst een foto van een ‘Medio-Picta’. Heller beschrijft ook een

Afb. 7: De heuvel met Agave victoriae-reginae

Afb. 8: Agave victoriae-reginae

hybride met *A. asperrima*, namelijk *A. nigra*. Dit zijn niet al te grote, mooie groenblauwe planten met een lange zwarte eindstekel.

A. victoriae-reginae is een prachtige plant in cultuur, maar zeker zo mooi zijn de volwassen planten hier in een van de mooiste natuurgebieden van Mexico. Voor mij ging een droomwens in vervulling bij het zien van deze agaves op hun natuurlijke vindplaats.

Op de vindplaats van *Agave victoriae-reginae* groeit ook vrij overdadig een tweede echinocereus in de Cañon de la Huasteca, namelijk *Echinocereus armatus*. Nog eerder beschreven dan onze mooie agave hierboven, namelijk al in 1853, door Poselger als *Cereus pectinatus* var. *armatus*. Deze soort werd in 1929 door Berger ombenoemd in *Echinocereus armatus* in zijn werk 'Kakteen'. Nigel Taylor introduceerde vervolgens in

Afb. 9: Agave victoriae-reginae

Afb. 10: Echinocereus armatus

Afb. 11: Agave bracteosa

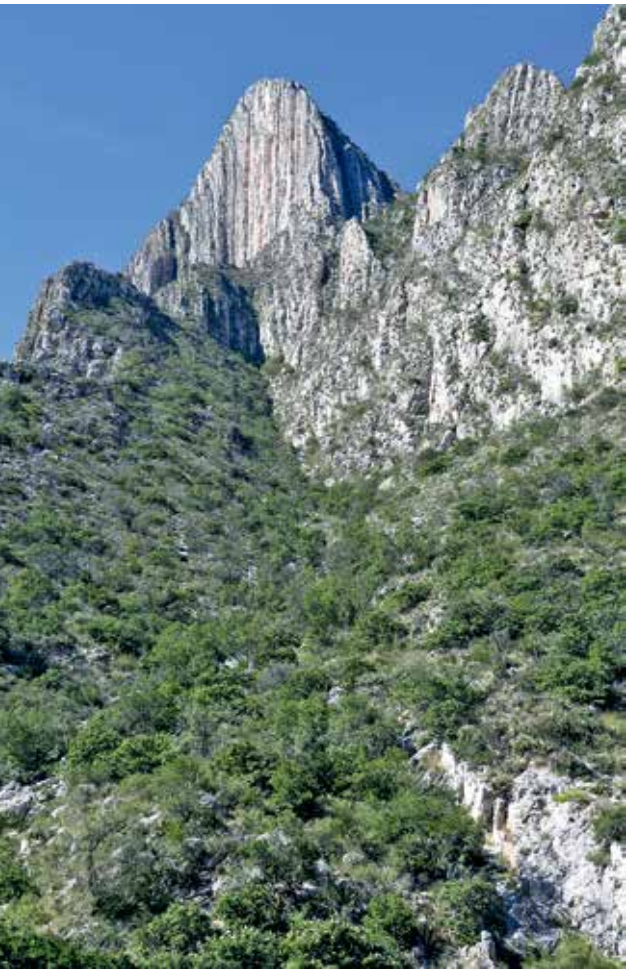

Afb. 12: De beklommen berg in de canyon

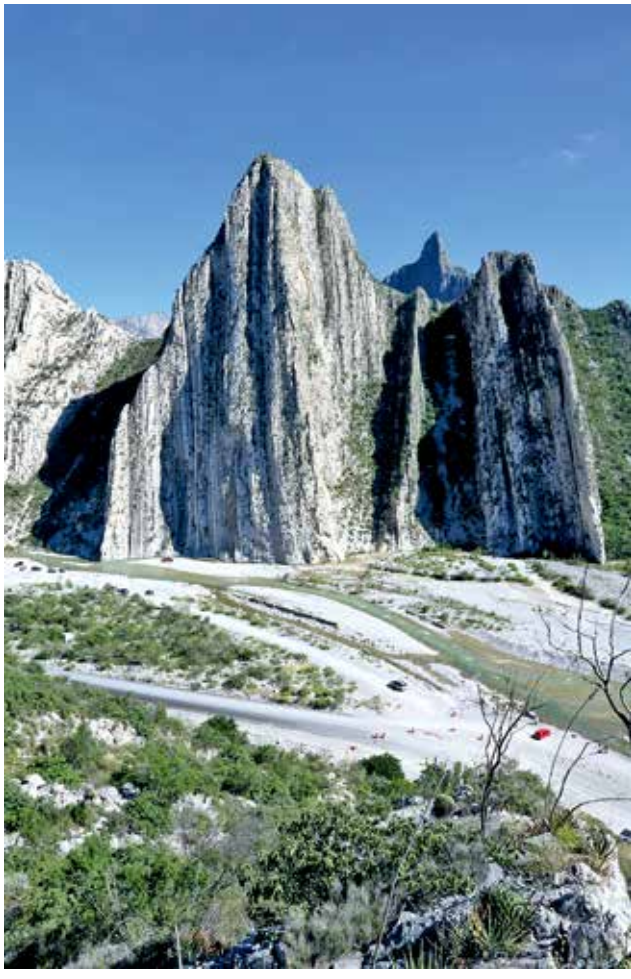

Afb. 13: Uitzicht vanaf de beklommen berg

Afb. 14: Mammillaria chionocephala

Afb. 15: Echinocereus stramineus

1985 de naam *Echinocereus reichenbachii* var. *armatus*. En tenslotte waren het Blum et al. die in 1998 een nieuwe combinatie voorstellen als *Echinocereus fitchii* subsp. *armatus*. Wie het weet, mag het zeggen. Deze laatsten leggen hun neotype wel vast in de Cañon de la Huasteca onder vernoeming van veldnummer L1190 van Alfred Lau, die hier in1978 de planten de naam *Echinocereus armatus* gaf.

De hele groep echinocereussen rond *reichenbachii* groeit voornamelijk in de USA, terwijl *fitchii* eigenlijk alleen in het noordoosten van Mexico voorkomt. *Echinocereus armatus* is eigenlijk een geïsoleerde soort in het meest zuidelijk groeigebied van *Echinocereus reichenbachii*. In de Cañon de la Huasteca zagen we diverse vrij grote, spruitende planten met een mooie lange, zwarte middendoorn (afb. 10).

Naast de hierboven beschreven *Agave victoriae-reginae* komt er nog een tweede agave vrij massaal voor in de Cañon de la Huasteca en wel *Agave bracteosa*. De foto in het boek van Pilbeam (pag. 46) van deze agave is genomen in de Cañon de la Huasteca en toont deze agave samen met *Agave victoriae-reginae*. Op pag. 47 wordt ook de typische bloeiwijze van deze soort getoond. *Agave bracteosa* is relatief wijd verspreid in

Afb. 16: Escobaria roseana

Afb. 17: Lenophyllum gutatum

Afb. 18: Epithelantha aff. micromeris en Mammillaria chionocephala daartussen

de bergen van de Chihuahua-woestijn in de staten Tamaulipas, Coahuila en Nuevo León. Vaak zijn ze te zien als spectaculaire groepen op bijna verticale wanden van kalkstenen bergen, meestal op de noordelijke tot noordoostelijke hellingen.

Volgens de mij bekende literatuur is *Agave bracteosa* een kleine tot middelgrote soort, waarbij afmetingen voor de rozet van 60 tot 70 cm worden genoemd. Maar, evenals bij *Agave victoriae-reginae*, waren diverse planten die we in de Cañon de la Huasteca zagen, aanmerkelijk groter. De plant op de hier genomen foto (afb. 11) is zeker groter dan één meter in diameter.

Van deze agave wordt gezegd dat de planten na de bloei niet altijd afsterven: zij zijn niet altijd monocarp. Dit wil zeggen dat de planten bloeien, zaad produceren en dan afsterven. Maar over het algemeen gaan de meeste planten na de bloei toch dood.

Er is ook een mooie variegatavorm van *Agave bracteosa* (Pilbeam, pag. 260) en een nog mooiere hybride, met de naam Monterrey Frost (pag. 261), ongetwijfeld verwijzend naar het bijna witte uiterlijk van deze hybride.

Tijdens ons bezoek lunchten wij eerst bij de auto, want ook op een zondag vroeg in november was er in de canyon zelf niets aan eten te koop. Daarna begonnen we aan de klim van een vrij steile berg in het midden van het park (afb. 12). Hier zou namelijk *Mammillaria plumosa* kunnen groeien. Deze mammillaria komt vooral voor in de staat Coahuila, maar wordt ook aangetroffen in de staat Nuevo León. Werner Reppenhagen heeft deze mammilaria in de Cañon de la Huasteca gevonden (Rep 1215). In zijn boek

beschrijft hij echter nummer Rep 1217, die hij bij Los Muertos in Nuevo León aantrof en als neotype heeft gedeponeerd. Hier zijn dus geen nadere gegevens over de vindplaats in de canyon te vinden.

Wel bij Michel Lacoste, die zijn veldnummer ML 524 op ongeveer 2 km na de ingang situeert op kalkrijke rotsen ten oosten van de hoofdweg. Planten groeien op begaanbare rotsen, samen met *Epithelantha micromeris*, enkele echinocereussoorten, hechtia's en *Agave lechuguilla*. Hij noteert dat er vrij veel *Mammillaria plumosa* groeien, nog meer *Mammillaria melanocentra* en een enkele *Mammillaria multiceps*. Hij vermeldt er nog bij dat dit op ongeveer 500 meter afstand is van waar *Agave victoriae-reginae* groeit in verticale rotsspleten.

Dat is alles wat er te vinden is over *Mammilaria plumosa* in de Cañon de la Huasteca. En om alvast vooraf de spanning weg te nemen, kan ik hier al aangeven dat wij deze mammillaria op de door ons beklommen berg niet hebben aangetroffen. Ook trouwens de door Lacoste genoemde *Mammillaria melanocentra* niet. Wat overigens niet betekende dat de klim een teleurstelling was. Integendeel, afgezien van het schitterende uitzicht (afb. 13), kwamen we onderweg diverse interessante succulente planten tegen. Op de vrij steile beklimming kwamen we eerst *Mammillaria chionocephala* (afb. 14) tegen. Deze troffen we met enige regelmaat aan op de helling. Niet ver daar vandaan vielen de roze bloemen op van *Neolloydia conoidea* (voorplaat). Wat hogerop groeide ook weer *Agave victoriae-reginae* en afb. 15 laat twee van deze planten zien, met in het midden een groep *Echinocereus stramineus*. Op deze afbeelding ook de alom aanwezig hechtia, die de toch al lastige klim nog wat moeilijker maakte. Nog wat verderop zagen we enige mooie plantjes van *Escobaria roseana* (afb. 16) en vlak daarbij in de buurt twee plantjes van *Lenophyllum gutatum* (afb. 17).

We klommen nog wat hoger en moesten om een aantal agaves heen. De plant op afb. 11 is ook op deze helling genomen. Toen we al bijna de hoop hadden opgegeven om *Mamillaria plumosa* te vinden, zagen we opeens toch een aantal witte cactussen. Dit waren echter duidelijk geen mammillaria's, maar epithelantha's. Op afb. 18 zijn twee plantjes te zien van *Epithelantha* aff. *micromeris*, met daar tussenin een jong exemplaar van *Mammillaria chionocephala*. Nog hoger klimmen werd nu erg moeilijk; we hadden al een behoorlijk eind geklommen. Het uitzicht vanaf hier was spectaculair, maar we besloten om nu toch maar af te gaan dalen. Zeker met een behoorlijke camera-uitrusting is dit zwaarder dan omhoog klimmen. Na circa twee uur stonden we moe en voldaan weer op de vlakke grond naast de Santa Catarina-rivier.

Zo leverde de Cañon de la Huasteca met de vindplaats van *Agave victoriae-reginae* niet een maar twee onvergetelijke plekken op. Want ook deze laatste klim verdient zeker dat predicaat. Mochten we nog ooit naar deze canyon terugkeren, dan zal het zoeken naar *Mammillaria plumosa* op een andere helling, zeker tot een van de sportieve uitdagingen behoren.

Referenties:

Internet: Cactus Art Nursery.
Internet: The Encyclopedia of Succulents.

Literatuur:

Blum, W., Lange, M., Rischer, W. & Rutow, J. (1998). Echinocereus.
Heller, T. (2003). Agaven.
Lacoste, M. (1994). Unpublished field notes.
Pilbeam, J. (2013). A Gallery of Agaves (including variegates).
Reppenhagen, W. (z.j.). Die Gattung Mammillaria, Band 1.
Richter, I. (2011). Die Gattung Agave.
Taylor, N. (1985). The Genus Echinocereus.
Zuijlen, A. van (2005). Succulenta 84:. 261.

Foto's van de schrijver

Hoefstraat 9
5345 AM Oss

Boekbespreking

Henk Ruinaard

Faszination Echinocereus
Auteur: Peter Hallmann
Uitgegeven door de Deutsche Kakteen Gesellschaft
ISBN: 978 902099 94 4
320 pagina's, 631 kleurenfoto's, formaat 24 x 17 cm
Taal: Duits. Gebonden, zachte voor- en achterkant
Prijs: € 12 (incl. verzendkosten), alleen voor leden van de DKG

De Deutsche Kakteen Gesellschaft (DKG) geeft sinds 2008 boeken uit over succulentengeslachten of -groeiplaatsen voor een relatief lage prijs, die om belastingtechnische redenen echter alleen door DKG-leden gekocht kunnen worden.

De meest recente uitgave is het boek 'Faszination Echinocereus' van Peter Hallmann.

Zonder dat het boek zich uitput in uitgebreide doornen- en ribbentellingen beschrijft het veel interessante wetenswaardigheden over de kenmerken van het geslacht en van de vele soorten en ondersoorten daarvan.

In de eerste plaats is Peter Hallmann een zeer goede fotograaf. Dit maakt deze uitgave tot een prachtig plaatjesboek. Maar dat niet alleen, ook de teksten zijn zeer informatief en goed leesbaar. Behalve veel foto's van planten op de groeiplaatsen zijn ook veel soorten in cultuur gefotografeerd, met daarbij zeer fraaie detailopnamen van knoppen, bloemen, areolen, stampers, meeldraden, doorbrekende knoppen, doorbrekende zijscheuten en zaadbessen.

In verschillende hoofdstukken wordt achtereenvolgens behandeld wat echinocereussen zijn, wat de kenmerken van de soorten zijn, een beschrijving van de kweekomstandigheden en een korte beschrijving van de soortenbescherming. Een hoofdstuk is gewijd aan hoe je een echinocereus-verzameling kunt opbouwen met voorbeelden van enkele geslaagde verzamelingen. Zeer indrukwekkend bijvoorbeeld is de verzameling van Traute en Jörn Oldach in Hamburg. Een groot deel van het boek wordt in beslag genomen door een selectie van 74 soorten, met een korte beschrijving en enkele foto's. In het laatste hoofdstuk worden 142 kleurrijke bloemportretten getoond.

In het hoofdstuk over 'wat zijn echinocereussen' houdt de auteur zich aan de up-to-date-lijst van soorten zoals die door de taxonomen van de Arbeitsgruppe Echinocereus geaccepteerd wordt. Dat betekent dat er veel soortnamen in voorkomen die in de afgelopen twintig jaar nieuw beschreven zijn of van status veranderd zijn. De auteur komt daarmee op 151 soorten en ondersoorten, heel wat meer dan beschreven in The New Cactus Lexicon van David Hunt et al. uit 2006.

De bloemportretten geven een goede indruk van de grote verscheidenheid in bloemafmetingen, *bloemvormen* en bloemkleuren van het geslacht Echinocereus. Sommige foto's zijn gespreid over twee pagina's, waardoor de details nog beter zichtbaar zijn.

In het hoofdstuk 'van knopvorming tot vrucht' worden een paar bloemen in tegenlicht getoond: zeer knap fotowerk (pag. 102 en 103).

Het hoofdstuk over de kweekomstandigheden is wat aan de summiere kant, maar is zeker voldoende voor cactusliefhebbers die zich interesseren in het geslacht *Echinocereus*.

Zeer behulpzaam zijn de lijstjes van soorten met bloemafmetingen groter dan 100 mm, de bloeiperiode en bloeiduur van de verschillende soorten, de bloemgeur van diverse soorten, de bloemopenings- en sluitingstijd van diverse soorten en een lijst van synoniemen.

Peter Hallmann heeft een mooie prestatie geleverd met dit boek, dat een zeer goede indruk geeft van wat het geslacht *Echinocereus* te bieden heeft. Zeer aan te raden voor iedere cactusliefhebber die wat meer wil weten over dit mooie geslacht. Erg jammer dat dit boek alleen gekocht kan worden door leden van de DKG.

Een historische botanische vergissing van Lourens Alma-Tadema

Peter Kuppen & Karin Braamhorst

Vanaf november vorig jaar was er gedurende vier maanden een prachtige tentoonstelling van schilderijen van Lourens Alma-Tadema in het Fries Museum in Leeuwarden. Alma-Tadema werd beroemd met zijn historische afbeeldingen van het luxe en decadente leven in het Romeinse Rijk, met smachtende figuren in prachtige marmeren interieurs. Het wonderschone beeld dat hij schetst van de klassieke oudheid beïnvloedt ook vandaag de dag nog allerlei mensen, zo zijn de makers van films als Gladiator en Ben Hur door hem geïnspireerd. Dit werd in de tentoonstelling prachtig geïllustreerd door topschilderijen van Alma-Tadema naast overeenkomende filmbeelden te tonen.

Lourens Alma-Tadema werd in 1836 in Dronrijp (Friesland) geboren en overleed in 1912 in Londen. Hij begon al op jonge leeftijd met schilderen. Hij was in zijn tijd al heel beroemd, maar het bijzondere is dat dit niet zozeer in Nederland was, maar vooral in Groot-Brittannië, waar hij ook naar verhuisde. Hij werd daar zelfs tot ridder geslagen en na zijn dood werd zijn lichaam bijgezet in de crypte van de St Paul's Cathedral in Londen.

Tijdens zijn leven werd hij mateloos bewonderd. Meer kunstenaars schilderden de klassieke oudheid, maar Alma-Tadema werd extra gewaardeerd. Zijn techniek leek op die van de 17de-eeuwse Nederlandse schilders. En hij was een perfectionist; alles moest kloppen: ruimtes, kleding, sieraden, meubilair. Om zijn werken zo natuurgetrouw mogelijk weer te geven, deed Alma-Tadema veel onderzoek, bijvoorbeeld in Pompeï Hij was heel precies in het reconstrueren van beelden uit die tijd. Dankzij Alma-Tadema weten wij hoe de klassieke oudheid eruit heeft gezien.

Afb. 1: Het schilderij 'De Bloemenmarkt' van Lourens Alma-Tadema uit 1868

Nu zult u misschien inmiddels denken: dit is toch een succulententijdschrift. Wat heeft dit met succulenten maken? Daar zit nou net het punt dat we willen maken. Lourens Alma-Tadema deed veel onderzoek om zo dicht mogelijk bij de werkelijkheid van de klassieke oudheid te komen, maar op het gebied van planten uit die tijd in het mediterrane gebied maakte hij een grote fout. Het schilderij 'De Bloemenmarkt' laat een Pompejaanse jongeman zien die bloemen wil kopen voor zijn geliefde (zie afb. 1). Het bijschrift in de tentoonstelling luidde:

"Een Pompeiaanse jongeman wil bloemen kopen voor zijn geliefde, maar hij kan geen keuze maken. Dit thema geeft Tadema een mooi excuus om een bloemenmarkt te schilderen vol lokale plantensoorten, zoals de cactus en de agave. Volgens hedendaagse botanici zijn de planten historisch natuurgetrouw".

Zoals verschillende lezers ongetwijfeld al geconstateerd hebben, kan deze bewering niet juist zijn. Cactussen en agaven komen van nature alleen voor in Amerika en zijn pas, nadat Columbus in 1492 Amerika ontdekte, naar Europa gebracht. Pompeji werd in het jaar 79 bedolven onder as van de Vesuvius. Dus op dat moment kunnen er nog geen cactussen of agaven op een bloemenmarkt, waar dan ook in Italië, hebben gestaan. Er zijn wel planten uit Afrika bekend die een soortgelijke vorm hebben door een proces dat bekend staat als convergente evolutie. Dit is het verschijnsel dat niet-nauwverwante groepen naar eenzelfde vorm evolueren; soortgelijke omstandigheden leiden tot een soortgelijke vorm. Zo lijken diverse cactussen op Afrikaanse euphorbia's en agaven op Afrikaanse aloë's. Deze planten zullen mogelijk wel op de bloemenmarkt in Pompeji aanwezig geweest kunnen zijn.

Het zou dus kunnen zijn dat het bijschrift niet klopt, dat er euphorbia's en aloë's weergegeven zijn. Maar, drie planten (één cactus en twee agaven) zijn dermate karakteristiek weergegeven (zie detailopname in afb. 3) dat er geen twijfel over bestaat: een opuntia (de meest linkse plant van het groepje planten rechts op het schilderij), een agave (mogelijk een *Agave americana*, maar het kan ook een andere agavesoort zijn, meteen rechts van de opuntia) en een Agave americana 'variegata' (een kweekvorm van de Agave americana; de plant met geelgerande bladeren, prominent rechtsvoor aanwezig in het groepje planten aan de rechtse kant van het schilderij). Het kan daarom niet anders dan dat Alma-Tadema hier een historische vergissing begaan heeft. Het is wel zo dat deze planten na Columbus lange tijd heel erg populair waren in Europa en in de tijd van Alma-Tadema ongetwijfeld al wijd verspreid waren in het mediterrane gebied. Dus hij zal ze zeker op een Italiaanse lokale bloemenmarkt in zijn tijd gezien kunnen hebben.

Overigens is het niet zo dat in historische films als Ben Hur, Caesar, The Ten Commandments, Gladiator en noem maar op, agaven of cactussen rijkelijk voorkomen. Er wordt in deze historische films überhaupt slechts spaarzaam gebruik gemaakt van plantengroen in het decor. Alleen in Cleopatra (1953) is op een gegeven moment duidelijk een agave in beeld. Er zijn vast meer voorbeelden, maar ze zullen beperkt zijn.

De fout van Alma-Tadema is natuurlijk in feite beperkt. Zijn schilderijen zijn vooral erg mooi en zeer aan te raden om in het echt te bekijken. Het Fries Museum heeft de grootste collectie van zijn werk in Nederland. Ook in het Teylers Museum in Haarlem is sinds kort een werk van hem te bewonderen.

pkuppen@gmail.com

Afb. 2 Detailopname van het schilderij 'De Bloemenmarkt' van Lourens Alma-Tadema uit 1868.

In memoriam Dirk Jan van Vliet (1924 – 2017)

Ger Olsthoorn en Sjef Theunissen

Op 21 juli 2017 is op 92-jarige leeftijd Dirk van Vliet van ons heengegaan, een van de laatsten van de generatie Buining, Boom, De Boer en Van Keppel.

Afb. 1: Dirk van Vliet, januari 2017

Dirk was in de cactuswereld alom bekend als een van de belangrijkste specialisten van het geslacht *Notocactus*. Van zijn hand verschenen vele artikelen en de nieuwbeschrijvingen van een aantal soorten, namelijk *N. schlosseri, N. soldtianus, N. bregmanianus, N. katharinae , N. bommeljei, N. eugeniae, N. blaauwianus, N. roseoluteus, N. rauschii, N. agnetae* (alsmede twee variëteiten), *N. veenianus* en *N. winkleri*. Walter Rausch heeft *Notocactus vanvlietii* ter ere van Dirk beschreven.

Dirk Jan van Vliet werd op 15 september 1924 geboren in Nieuwveen (Zuid-Holland). Zijn vader was beheerder van het plaatselijk postkantoor, en op de vensterbank van zijn kantoor stond een echinopsis. Dat was de eerste cactus die Dirk leerde kennen. Een die een enorme indruk heeft gemaakt op de kleine Dirk, vermoedelijk door zijn prachtige

Afb. 2: Notocactus vanvlietii

bloemen.

Na de lagere school werd Dirk naar de ambachtsschool gestuurd. Vanwege de oorlog kon hij die niet afmaken. Hij zocht aansluiting bij het verzet, viel in handen van de bezetter, maar wist van de trein te springen die hem voor Arbeitseinsatz naar Duitsland vervoerde.

In de tweede helft van de jaren 40 – hij woonde toen al vele jaren in Scheveningen – volgde hij een opleiding tot machinist bij de Spoorwegen. Door een bedrijfsongeval werd hij rond 1955 arbeidsongeschikt. Hij besloot de ter beschikking staande tijd te gebruiken om zich te verdiepen in de botanie der cactussen. Een grote inspirator voor hem was de heer Bommeljé uit Den Haag. Hij leerde Albert Buining kennen, die hem in contact bracht met de botanicus dr. B.K. Boom. Dirk werd een ijverige student, die bovendien ook nog 'behept' bleek te zijn met een geweldig tekentalent, hetgeen in de familie meer voorkwam en ook door Dirks dochter geërfd is.

In 1957 werd Dirk lid van Succulenta. Al gauw begon hij zich te specialiseren in het geslacht *Notocactus*; hij werd een autoriteit met betrekking tot dit geslacht. Ook was hij enkele jaren voorzitter van de afdeling Den Haag van Succulenta.

Al snel nam hij de pen op om anderen op de hoogte te brengen van proeven die hij met enten of kasverwarming had gedaan. Ook werd hij deelnemer van enkele studiegroepen, binnen en buiten Succulenta. Het duurde niet lang of hij werd ook lid van de IOS, de internationale organisatie voor succulentenkunde. In de loop van de jaren 60 en 70 verschenen zowel van de hand van Buining als van Dirk van Vliet serieuze artikelreeksen, met name over het geslacht *Notocactus*.

Door het bedrijfsongeval werd hij vervroegd gepensioneerd en lag voor hem de weg open om zijn geliefde cactussen in de natuur op zijn gemak te kunnen bekijken.

Terwijl Buining als gepensioneerde reizen maakte in Zuid-Amerika met Horst, Uebel-

mann en Ritter, koos de 25 jaar jongere Dirk voor het echte avontuur om samen met Walter Rausch maandenlang het Zuid-Amerikaanse continent te verkennen. Eerst bezochten ze Bolivia om vooral de lobivia's te bestuderen, de specialiteit van Rausch.

Na deze trip besloten ze Uruguay en de deelstaat Rio Grande do Sul in Brazilië te bezoeken. Ze deden dit op een zeer opmerkelijke manier, namelijk op de fiets, wat een uitstekende wijze is om het landschap op je gemak te verkennen. Tijdens deze reis hebben zij vele planten verzameld, wat resulteerde in verschillende nieuwbeschrijvingen. Hierbij ontstond ook de levenslange samenwerking en vriendschap van Dirk met Sjef Theunissen, die altijd de Latijnse diagnosen bij de nieuwbeschrijvingen voor Dirk maakte, toen dat nog verplicht was. Daarbij kwamen zijn vaste hand en tekentalent zeer goed van pas. De vele nieuwe soorten werden zowel in Succulenta als in KuaS gepubliceerd in de jaren 60 en 70.

Tijdens de tocht in Uruguay ontmoette hij ook Hugo Schlosser en leerde hij zijn latere vrouw Eugenie (Geni) kennen.

In 1976 nam Dirk het besluit om definitief naar Zuid-Amerika te emigreren. Samen met Eugenie trok hij naar Holambra in de Braziliaanse deelstaat Sao Paulo, waar hij bij de grote plantenkweker Klaas Schoenmaker in Holambra de afdeling Cactussen kreeg toevertrouwd. Na verloop van enkele jaren kreeg hij zelfs een stuk grond met een eenvoudige arbeiderswoning erop. Hij bouwde er zelf een modern huis. In 1979 kwam deze samenwerking echter tot een einde, waarna Dirk voor zichzelf een kwekerij van groene planten (vooral varens) begon en waar hij werkgelegenheid schiep voor mensen uit de omgeving. Hij bleef zijn verdere leven in Holambra wonen.

Dit was het moment dat de eerstgenoemde auteur (Ger) Dirk voor het eerst ontmoette. Recent uit Nederland aangekomen was Dirk de eerste persoon die hij in Holambra bezocht. Het was voor Dirk een moeilijke tijd en zijn interesse voor zijn cactusverzameling stond op een laag pitje. Langzamerhand kon hij zijn kwekerij weer op gang brengen en ook de cactussen kregen een beter onderkomen. Toen hij 65 was geworden, verkocht hij de kwekerij aan zijn stiefzoon Ruben en kreeg hij de tijd om zich 100 % aan de cactussen te wijden.

Dirk kreeg een zware slag te verduren toen in 1989 zijn vrouw door een plotselinge hartstilstand kwam te overlijden. Nu stond hij alleen voor de opvoeding van zijn dochter Marucha. Lange tijd heeft hij gerouwd en bleef het stil op het gebied van zijn cactussen, maar enkele jaren later begon hij toch weer ontdekkingsreizen te ondernemen met enkele oude vrienden. Rond de eeuwwisseling was hij ook de eenzaamheid moe en vond hij een nieuwe steun in zijn tweede vrouw Helena, die het voor Dirk mogelijk maakte om tot op de laatste dag in zijn eigen huis te blijven wonen en die hem met veel liefde tot zijn dood heeft verzorgd.

In 1991 heeft Ger Olsthoorn het voorrecht gehad een gezamenlijke reis met Dirk en wijlen Gerd Mali, Dirks Oostenrijkse vriend, naar het zuiden van Brazilië en Uruguay te maken, waar hij nog steeds met genoegen aan terugdenkt. Buiten de grote literflessen Uruguayaans bier die ze 's avonds buitmaakten, staat hem ook nog de weddenschap bij die Dirk met Gerd Mali en hem in een barbecuerestaurant maakte: namelijk dat Dirk tien grote stukken vlees met gebakken ei zou kunnen verorberen. U raadt zeker al wie de weddenschap heeft gewonnen.

Sjef Theunissen heeft Dirk ook verschillende malen in Holambra opgezocht, voor de laatste keer met zijn 91ste verjaardag.

Intussen begonnen natuurlijk ook de jaren te tellen en het bleef moeilijk voor Dirk om mee te gaan met de moderne communicatiemiddelen. Anderzijds bleef hij uitstekend op de hoogte van wat er in de wereld speelde door zijn abonnementen op diverse tijdschriften en nieuwsbladen. Het was moeilijk om Dirk, als hij niet in zijn kassen verbleef, aan te treffen zonder boek of tijdschrift in zijn handen.

Het is zeker niet overdreven om te stellen dat Dirk een van de grote Nederlandse

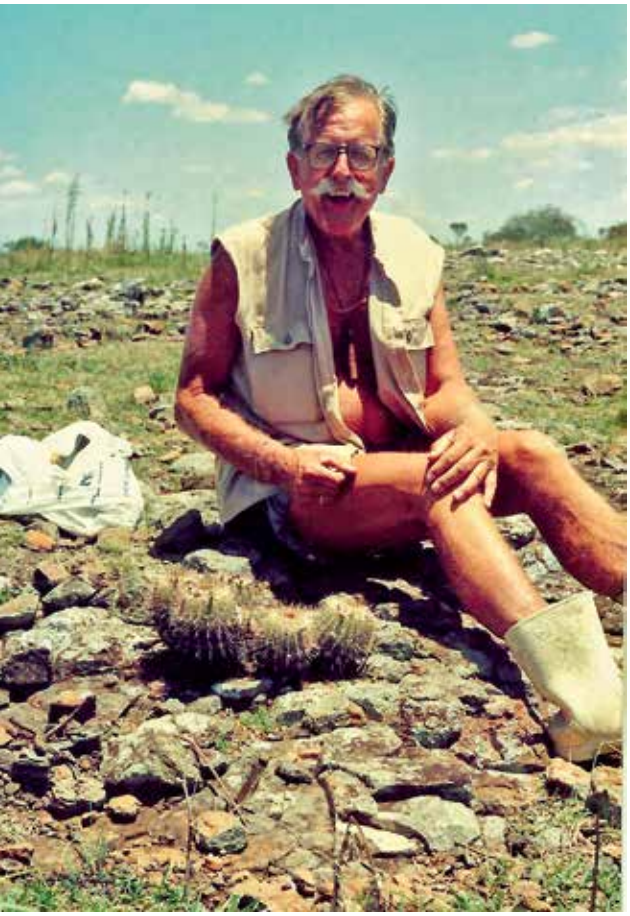

Afb. 3: Tezamen met N veenianus, 1993

deskundigen op het gebied van cactussen is geweest. Dankzij zijn werk is het geslacht *Notocactus* sterk op de voorgrond gekomen door het in 1980 opgerichte INTERNOTO: dit geslacht was door Dirks inspanningen niet langer te klein, maar ook niet te groot om er dieper op in te gaan. Zonder Dirk geen Internoto! Hij heeft zich de laatste 25 jaar voortdurend verzet tegen de huidige meer conservatieve classificatie waarin *Notocactus* bij *Parodia* wordt ingedeeld. Hij ging hierbij voor nomenclatorische en taxonomische kwesties ook vaak te rade bij Rob Bregman. In de loop van de jaren zijn verschillende artikelen van zijn hand ter verdediging van *Notocactus* in uiteenlopende tijdschriften gepubliceerd, het laatste artikel nog niet zo lang geleden in het Amerikaanse Cactus and Succulent Journal. Verschillende oude, in onbruik geraakte, (onder)geslachtsnamen zijn in ere hersteld en tijdens de laatste jaarvergadering van Internoto in mei van dit jaar is dit op deskundige wijze verdedigd.

Dirk was een persoon die er altijd duidelijke meningen op na hield en daar vaak op luidruchtige manier voor uitkwam. Dit werd niet door iedereen in dank afgenomen. Hij was een man die wars was van formaliteiten en er een simpele levenswijze op na hield. Hij was iemand met een zeer grote kennis van tal van zaken en iemand die veel las. Tot op het laatste moment hield hij zich op de hoogte van alles en hij was een verwoed lezer van de Elsevier, de Kijk en de National Geographic.

In het laatste halfjaar begon zijn hoge leeftijd zijn tol te eisen. Ondanks zijn altijd ijzersterke gezondheid werd het tenslotte niet meer mogelijk om voor zijn cactussen te zorgen, waarna het snel bergafwaarts ging en hij het hoofd in de schoot legde.

Het is de wens van de familie dat de collectie notocactussen, waaronder nog diverse originele typeplanten, behouden blijft. Samen met de familie wordt gekeken naar de beste mogelijkheden om dit ten uitvoer te brengen.

Wij wensen zijn dochter Marucha en zijn steun en toeverlaat Helena kracht toe om dit definitieve afscheid te kunnen dragen.

Dirk, rust in vrede, we zullen je missen.

(Dit In Memoriam is een door de redactie gemaakte samenvoeging van de bijdragen van Ger Olsthoorn en Sjef Theunissen)

golsthoorn@uol.com.br

Vierschaarstraat 23
4751 RR Oud-Gastel
jcmtheun@hetnet.nl

Mijn ervaringen met … Maihuenia

Ruud Tropper

Maihuenia's hebben altijd tot mijn verbeelding gesproken. Ze zien er niet echt uit als cactussen, maar meer als stekelige bosjes met kleine blaadjes. Dat ze onder barre omstandigheden overleven, geeft nog een extra accent aan de verbeelding.

Mijn eerste ontmoeting met deze planten vond plaats op de befaamde Goudse cactusbeurs. Dat moet al wel heel lang geleden zijn, maar ik herinner me nog wel dat het van iemand was die bij de uitgang stond. Hier kocht ik een kleine *Maihuenia poeppigii*. Indertijd waren de boeken van vader en zoon Lamb (uit Engeland) een van de weinige bronnen waar iets te lezen was over de verzorging van specifieke soorten. Dus mijn kleine aanwinst werd op basis hiervan verzorgd, met desastreuze gevolgen.

Mijn eerste poging deze soort te houden was dus geen succes. Vele jaren later heb ik op dezelfde cactusbeurs een *Maihuenia patagonica* aangeschaft en deze heb ik nog steeds, hoewel de groei uiterst traag is. De laatste vijf jaar bloeit de plant elk jaar. Het ene jaar meer dan het andere. Dit jaar was er een soort hoogtepunt. De plant verandert dan van een lelijk eendje in een prachtige zwaan, zoals te zien is op afb. 1.

Afb. 1: Maihuenia patagonica in cultuur in bloei

Afb. 2: Maihuenia patagonica in de natuur

Met de twee hierboven genoemde soorten is het geslacht compleet. In het verleden zijn er wel meer soorten bedacht, maar deze zijn allemaal ondergebracht bij *Maihuenia patagonica* of *Maihuenia poeppigii*. Bewoont M. patagonica de steppen, M. poeppigii groeit meer in bergachtige gebieden, waar gemiddeld meer regen valt. Elisabeth en Norbert Sarnes merken in hun boek 'Cactus de Patagonia' [Sarnes & Sarnes (2012)] op dat *Maihuenia* overdag ademt en niet zoals de meeste cactussen in de nacht. Dat betekent dat ze sneller water verdampen en derhalve wat vaker water nodig hebben. Van de andere kant is vooral *M. patagonica* zeer veerkrachtig, want deze soort was ook na een tweejarig verblijf in een plantenpers weer aan de groei te krijgen [Leuenberger, 1997]. Een aanpassing om lange perioden van droogte te kunnen doorstaan in de natuur.

M. patagonica groeit een beetje warrig, met soms uitlopers naar de zijkanten, en kan in de natuur grote pollen vormen. Deze hebben een doorsnede van wel enkele meters, zoals op afb. 2.

M. poeppigii groeit daarentegen meer rechtopstaand (netter) en vormt een soort laagblijvende matten.

Behalve in het hierboven genoemde boek is er weinig te vinden over deze planten. De grote uitzondering wordt gevormd door de monografie van Beat Leuenberger met als titel Maihuenia [Leuenberger, 1997]. Als je echt iets wilt weten over deze planten is dit wel hét boek. Een van de dingen die ik hieruit heb geleerd is dat stekken van *Maihuenia* nat beworteld moeten worden, dus zeg binnen het uur na het afnemen van de stek in vochtige grond (in de schaduw) laten bewortelen. Later ben ik er door te experimenteren overigens achter gekomen dat meer cactussoorten uit Zuid-Amerika gemakkelijker 'nat' bewortelen.

Bij het zaaien van deze soorten is het aan te bevelen om het zaad te chippen (= klein deel van de zaadhuid verwijderen). De opkomst is dan gemiddeld vrij hoog. Een temperatuur van 20-25 °C is prima voor het kiemproces. Opvallend is dat de zaailingen in een vroeg stadium lange wortels vormen. Ook dit zal een aanpassing zijn aan de omstandigheden in Patagonië. Zet ze daarom het liefst snel in een diepe pot over, zodat

Afb. 3: Maihuenia poeppigii en Maihuenia patagonica in cultuur

de vaart erin blijft. Laat de boel vervolgens natuurlijk niet uitdrogen.

In de winter geef ik de planten geen water. Dat is door natuurlijke omstandigheden bij mij toch wel eens per ongeluk gebeurd. Het vroor toen ook nog eens toevallig 18 graden. Ongeveer de helft heeft dat niet overleefd. Een minimumtemperatuur voor beide soorten ligt in mijn ervaring bij -15 °C, mits droog gehouden. Wel krijgen deze soorten bij mij vrij vroeg weer water, zo ongeveer vanaf 1 februari, omdat ze anders te veel indrogen. Er zijn wel verhalen van exemplaren die, met wat schade, lagere temperaturen hebben overleefd. Om dat succesvol te laten verlopen, moet je ook precies de rest van de omstandigheden kennen waaronder die exemplaren zijn gehouden.

De planten worden bij mij gekweekt in flugsand. Ze krijgen af en toe voeding, net als de andere cactussen, in de vorm van Albatros Hydro-mest. Stekken is een gemakkelijke manier van vermeerderen, waarbij de stekken direct na het afsnijden in flugsand, gemengd met wat volièrezand, worden gezet. In de schaduw plaatsen en gelijk nat houden. Het volièrezand geeft een wat fijnere structuur aan het mengsel en de anijs in het volièrezand werkt desinfecterend. Ik vind het zelf ook wel lekker ruiken.

Hoewel *M. patagonica* bij mij een trouwe bloeier is, kan ik dat nog niet zeggen van *M. poeppigii*. Misschien moet ik deze in de winter toch af en toe eens water geven, zodat er meer reserves kunnen worden opgebouwd. Op afb. 3 staan links en rechts boven *M. patagonica* en voor het overige *M. poeppigii* ter vergelijking. *M. poeppigii* groeit herkenbaar netter.

Voor de onverwarmde kas is dit een leuk geslacht en zeker als er bloemen verschijnen behoorlijk spectaculair.

Literatuur:

Sarnes, E. & N. (2012). Cactus de Patagonia.
Leuenberger, B.E. (1997). Maihuenia - Monograph of a Patagonian genus of Cactaceae.

Alle foto's van de schrijver.

Achterberglaan 49
1422 CW Uithoorn

Recente nieuwbeschrijvingen en statusveranderingen binnen het geslacht Echinocereus Deel 1

Henk Ruinaard

Als echinocereusliefhebber houd ik de literatuur over dit geslacht natuurlijk nauwlettend in de gaten. Daardoor valt het mij op dat er in de achttien jaren na het verschijnen van de Echinocereus-monografie van W. Blum, M. Lange, W. Rischer en J. Rutow in 1998 heel veel nieuwe soorten en ondersoorten zijn beschreven, of van naam zijn veranderd.

We hebben dat als cactusliefhebbers voornamelijk te danken aan een klein, maar zeer actief, groepje 'splitters' van de Arbeitsgruppe Echinocereus (afgekort als AG Echinocereus).

De meeste van die nieuwe soorten en ondersoorten worden niet erkend door de Engelse 'lumpers', zoals Nigel Taylor, David Hunt en enkele Amerikaanse echinocereusdeskundigen, zoals Marc Baker, Allen Zimmerman, Bruce Parfitt en Donald Pinkava. De reden is dat de verschillen met bestaande, erkende soorten te gering geacht worden om een nieuwbeschrijving of naamsverandering te rechtvaardigen. Daar staat tegenover dat de 'splitters' de 'lumpers' verwijten dat ze geen of onvoldoende veldervaring hebben om over deze verschillen te kunnen oordelen. Dat geldt mijns inziens zeker voor N. Taylor en D. Hunt, maar niet voor M. Baker, A. Zimmerman, B. Parfitt en D. Pinkava. Tenslotte bevinden deze nieuwe soorten zich voor een deel als het ware, en in sommige gevallen zelfs letterlijk, in hun achtertuin. Een enkele statusverandering van de Amerikaanse deskundigen, zoals de rangverlaging van *Echinocereus apachensis* naar *Echinocereus bonkerae* subsp. *apachensis* door Allen Zimmerman in 2009 (Zimmerman 2009), wordt door de deskundigen van de AG Echinocereus niet bestreden.

In de laatste vijf jaar zijn er naar mijn weten twaalf nieuwe soorten en ondersoorten beschreven. Wat mij daaraan opvalt, is dat veel van die nieuwe soorten en ondersoor-

Afb. 1: Echinocereus bakeri

Afb. 2: Echinocereus bakeri

ten zijn vernoemd naar actieve leden van de AG Echinocereus.

Hieronder volgt in alfabetische volgorde een korte samenvatting van die beschrijvingen.

Echinocereus bakeri W. Blum, T. & J. Oldach

Deze nieuwe soort werd voorheen gerekend tot *Echinocereus coccineus* G. Engelmann subsp. *coccineus e*n werd dor de auteurs afgesplitst en verheven tot een aparte soort. Ze vergelijken de onderscheidende kenmerken van deze nieuwe soort vooral met die van *Echinocereus canyonensis*, die eveneens in het noorden van Arizona voorkomt. *E. bakeri* onderscheidt zich vooral van *E. canyonensis* door zijn lagere aantal ribben, lagere aantal midden- en randdoorns, grotere bloemen en het al op jeugdige leeftijd vanuit de basis vormen van zijscheuten (Blum & Oldach 2015).

De soort is vernoemd naar Marc Baker, een Amerikaanse botanicus van de Arizona State University in Mesa (Phoenix), die bekend is van veel publicaties over het geslacht *Echinocereus* en van zijn nieuwbeschrijving van *Echinocereus yavapaiensis* in 2006.

Net als bij alle andere soorten uit de coccineus-groep zijn de bloemen van *E. bakeri* rood van kleur, vaak met een witte keel (zie afb. 1 en 2).

Het verspreidingsgebied van *E. bakeri* is vrij groot en strekt zich uit over het noorden en midden van Arizona. De typegroeiplaats ligt iets ten noorden van Clarkdale, niet ver verwijderd van de woonplaats van Marc Baker (Chino Valley). De verschillen in onderscheidende kenmerken met *E. coccineus* subsp. *coccineus* zijn niet geweldig groot (Ruinaard 2016-a en b). Om die reden twijfelen N. Taylor en D. Hunt aan het bestaansrecht van deze nieuwe soort. Zij beschouwen *E. bakeri* en *E. canyonensis* nog steeds als *E. coccineus* subsp. *coccineus*.

Echinocereus blumii D. Felix & H. Bauer

Echinocereus blumii is vernoemd naar Wolfgang Blum. Hij is de meest productieve auteur van de actieve leden van de AG Echinocereus. De soort *E. blumii* is beschreven door Dieter Felix en Herbert Bauer in de speciale uitgave (Sonderausgabe 25) van de AG Echinocereus over de Sectie *Echinocereus* (Felix & Bauer 2012-a). Hierin worden de bekende soorten uit de voormalige chloranthus-groep besproken. Daaronder vallen bv. ook soorten als *E. davisii, E. chloranthus, E. viridiflorus, E. russanthus, E. carmenensis* en *E. milleri*. Uit de nieuwbeschrijving van *E. blumii* blijkt dat deze nieuwe soort nauw verwant is aan *E. carmenensis, E. neocapillus* en *E. milleri.*

E. blumii onderscheidt zich van *E. carmenensis* doordat hij vrijwel geen zijscheuten vormt, veel meer middendoorns heeft en een afwijkende bloeiperiode heeft (2 - 3 weken eerder dan *carmenensis*). De kleur

Afb. 3: Echinocereus blumii

foto: René Goris

Afb. 4: Echinocereus blumii

foto: René Goris

van de relatief kleine bloemen is groenbruin tot roodbruin (zie afb. 3 en 4). De typegroeiplaats is te vinden bij El Conejo in Municipio Cuidad Acuña, in de staat Coahuila, Mexico.

Echinocereus canus (A.M. Powell & J.F. Weedin) D. Felix & H. Bauer

D. Felix en H. Bauer verheffen *Echinocereus viridiflorus* var. *canus* A.M. Powell & J.F. Weedin in 2004 tot een zelfstandige soort (Felix & Bauer 2012-b) op grond van de volgende onderscheidende kenmerken in vergelijking tot de andere leden van de viridiflorus-groep: meer doorns per areool, niet spruitend, behaarde zaailingen, geïsoleerde standplaats en altijd grijs-witte bedoorning.

De naam 'canus' is afkomstig uit het Latijn en betekent grijsachtig-wit. *E. canus* is volgens mij een van de mooiste nieuwe ontdekkingen binnen het geslacht *Echinocereus* van de laatste vijftien jaar. In verzamelingen kom je deze plant nog maar zelden tegen. Zeer opvallend is de witte beharing bij jonge zaailingen (zie afb. 5 en 6). In latere jaren gaat deze over in een dichte grijs-witte bedoorning, waardoor de verwantschap met de chloranthus- en de viridiflorus-groep duidelijk te zien is. De bloemen zijn klein en groengeel van kleur, zoals dat ook bekend is van andere vertegenwoordigers van de chloranthus- en viridiflorus-groep.

De typegroeiplaats ligt in een moeilijk bereikbaar gebied in het Big Bend Ranch State Park in het zuiden van Texas. Het verspreidingsgebied is klein en concentreert zich in Presidio County, Texas, rondom de Solitario geologische rotsformatie.

Echinocereus coccineus G. Engelmann subsp. transpecosensis W. Blum, T. & J. Oldach

Lange tijd is de verdeling van de soort *Echinocereus coccineus* in ondersoorten onzeker geweest. De subsp. naam 'aggregatus' stond al in de Echinocereus-monografie (1998) ter discussie. De onderscheidende kenmerken van de bekende ondersoorten subsp. *rosei* en subsp. *paucispinus* voldeden eigenlijk niet goed voor grote populaties in het gebied in en rondom Pecos County in Texas. Op grond van een uitvoerige studie van de bedoorning en doornstructuur (zgn. trichomen) hebben W. Blum en T. & J. Oldach in 2015 een nieuwe ondersoort beschreven, die tussen subsp. *rosei* en subsp. *paucispinus* in staat (Blum & Oldach 2015). Deze nieuwe ondersoort werd subsp. *transpecosensis* genoemd, omdat hij in het Trans-Pecos gebied voorkomt.

Subsp. *transpecosensis* verschilt van subsp. *paucispinus* door: meer ribben, meer randdoorns, meer middendoorns, afwijkend (gladder) doornoppervlak en meer west- tot noordwestelijk liggend verspreidingsgebied.

Subsp. *transpecosensis* verschilt van subsp. *rosei* door: minder middendoorns, bedui-

Afb.5: Echinocereus canus, gezaaid in 2010, 2012 en 2014

Afb. 6: Echinocereus canus, gezaaid in 2014

dend grotere zaden, afwijkend (gladder) doornoppervlak en meer oostelijk liggend verspreidingsgebied.

De typegroeiplaats ligt iets ten noorden van Sierra Blanca in Hudspeth County, Texas. Hoewel de rode bloemen min of meer gelijk zijn aan die van subsp. *rosei* en subsp. *paucispinus*, is subsp. *transpecosensis* voor de ervaren echinocereusliefhebber duidelijk te herkennen op grond van het aantal ribben en de aantallen rand- en middendoorns (zie afb. 7 en 8).

Echinocereus dasyacanthus G. Engelmann subsp. crockettianus D. Felix & H. Bauer

E. dsyacanthus was van oudsher een soort die bekend stond om zijn grote gele bloemen. De laatste decennia zijn daar veel bontgekleurde, vermoedelijk door hybridisatie ontstane taxa bijgekomen. Deze taxa, die in een groot gebied in West-Texas (omgeving Fort Stockton in Pecos County) voorkomen, worden door sommige auteurs ingedeeld bij de natuurhybride *Echinocereus* x *lloydii* (D. Felix & H. Bauer, M. & A. Ohr), maar worden door anderen gezien als bonte vormen van *E. dasyacanthus* (W. Blum, T. & J. Oldach en W. Baues).

Een lichtpaars bloeiende populatie in de buurt van Fort Lancaster in Texas is door D. Felix en H. Bauer beschreven als *E. dasyacanthus* subsp. *crockettianus* (Felix & Bauer 2014-a), vernoemd naar David Crockett, een legendarische grensbewoner die tijdens de Burgeroorlog gevallen is in de slag bij Alamo. Ter ere van hem werd dat gebied, waarin zich de groeiplaats van deze plant bevindt, Crockett County genoemd.

E. dasyacanthus subsp. *crockettianus* wijkt af van subsp. *dasyacanthus* door zijn grotere aantal doorns (34 - 39 i.p.v. 24 - 33), de lila tot roodpaarse bloemkleur (zie afb. 9), de afwijkende kleur van de vrucht (roodachtig bruin - rood - donkerrood - aubergine i.p.v. groenachtig - donkergroen - bruinachtig) en de afwijkende kleur van het vruchtvlees (witachtig - roodachtig - rood i.p.v. wit - gedeeltelijk lichtroze). Het verspreidingsgebied beperkt zich tot een klein gebied rondom Fort Lancaster. Op de groeiplaats van subsp. *crockettianus* komen ook *E. coccineus* subsp. *transpecosensis* (rode bloemen) en *E. enneacanthus* subsp. *brevispinus* (paarse bloemen) voor. Deze drie taxa groeien zelfs op enkele meters afstand van elkaar. Mogelijk is de lila tot roodpaarse bloemkleur van subsp. *crockettianus* ontstaan door hybridisatie met een of beide van deze rood- en paarsbloeiende taxa.

Echinocereus dasyacanthus G. Engelmann subsp. multispinosus D. Felix & H. Bauer

Deze subsp. *multispinosus* onderscheidt zich van subsp. *crockettianus* en subsp. *dasyacanthus*, zoals de naam al zegt (multispinosus = veel doorns), door zijn nog

Afb. 7: Echinocereus coccineus subsp. transpecosensis

Afb. 8: Echinocereus coccineus subsp. transpecosensis

grotere totale aantal doorns, namelijk resp. 37 - 44, 34 - 39 en 24 - 33 (zie afb. 10 en 11). Verder wijkt de kleur van de bloembladen af van die van subsp. *dasyacanthus*. Bij subsp. *multispinosus* is dat meestal roze-geel, zelden witachtig met roze en met een donkerroze middenstreep. Subsp. *dasyacanthus* heeft meestal een gele bloem met een donkergele middenstreep. Tenslotte toont het vruchtbeginsel meestal aan de basis een iets dikkere knobbel (Felix & Bauer 2014-b).

De typegroeiplaats ligt westelijk van Sierra El Morrion in Mexico. Als verspreidingsgebied wordt Chihuahua, ten zuidwesten van Ojinaga, gerapporteerd. Dit is eigenlijk een gebied waar *E. pectinatus* voorkomt. De bloemkleur van subsp. *multispinosus* lijkt ook wel iets op die van *E. pectinatus*, maar *E. dasyacanthus* subsp. *multispinosus* is tetraploïd, zoals je van een dasyacanthus mag verwachten, terwijl *E. pectinatus* altijd diploïd is. Een ander verschil met *E. pectinatus* is dat de bedoorning afstaand is en niet pectinaat. Op grond van deze twee verschillen is de nieuwbeschrijving gerechtvaardigd. In feite is subsp. *multispinosus* dus eigenlijk een zeer dichtbedoornde dasyacanthus met een roze-gele bloem met donkerroze middenstreep, die in het verspreidingsgebied van *E. pectinatus* groeit.

Echinocereus felixianus H. Bauer

Herbert Bauer draagt deze nieuwbeschrijving op aan zijn plaatsgenoot Dieter Felix; beiden wonen namelijk in Marktredwitz (Bauer 2014). *E. felixianus* (tetraploïd) lijkt veel op *E. dasyacanthus* subsp. *dasyacanthus* (tetraploïd), *E. ctenoides* (tetraploïd) en *E. pectinatus* subsp. *pectinatus* (diploïd).

E. felixianus onderscheidt zich echter van *E. dasyacanthus* subsp. *dasyacanthus* en *E. ctenoides* door zijn grotere aantal ribben, grotere aantal randdoorns, afwijkende bloemkleur (roze tot paarsroze met witte onderzone en groenachtige bloembodem), afwijkende kleur van de vrucht (rood tot donkerrood), afwijkende kleur van het vruchtvlees (donkerrood), en endemische verspreidingsgebied (ca. 200 km verwijderd van *E. dasyacanthus* subsp. *dasyacanthus* en *E. ctenoides*).

Dit verspreidingsgebied ligt in de gemeente Cuatrociénegas de Carranza in het westelijk deel van het dal van Cuatrociénegas in de Mexicaanse staat Coahuila. In het gebied rondom Cuatrociénegas was voorheen alleen de aanwezigheid van *E. pectinatus* subsp. *pectinatus* bekend.

E. felixianus onderscheidt zich van *E. pectinatus* subsp. *pectinatus* door zijn ploïdie, namelijk resp. tetraploïd en diploïd. Tenslotte onderscheidt *E. felixianus* zich van *E. dasyacanthus* subsp. *dasyacanthus* door zijn pectinate bedoorning (zie afb. 12 en 13).

Eigenlijk lijkt *E. felixianus* door dit alles nog het meest op *E. ctenoides* (beide zijn te-

Afb. 9: Echinocereus dasyacanthus subsp. crockettianus

Afb. 10: Echinocereus dasyacanthus subsp. multispinosus, foto: René Goris

Afb. 11: Echinocereus dasyacanthus subsp. multispinosus

foto: René Goris

traploïd met aanliggende bedoorning), maar heeft hij meer randdoorns (resp. 19 - 23 en 14 - 19) en een afwijkende bloemkleur. *E. felixianus* heeft namelijk een roze tot paarsroze bloem met witte onderzone en een groenachtige bloemboden en *E. ctenoides* heeft een witachtige, geelachtige, gele, oranje of koperrode bloem met deels donkerder middenstrepen. Door het grotere aantal ribben en het hogere aantal randdoorns ligt het plantenlichaam van *E. felixianus* meer verborgen achter de bedoorning en zijn bij *E. ctenoides* de ribben duidelijk zichtbaar van elkaar gescheiden.

Literatuur:

Bauer, H. (2014). Echinocereus felixianus H. Bauer spec. nov., Echinocereus Online-Journal 2 - Sonderausgabe (2) 2014: 191 – 202.

Blum, W., Oldach T. & Oldach, J. (2015). Echinocereus bakeri, a new taxon of Echinocereus in Arizona, Cactus-Adventures International 106 - 107: 21 – 31.

Blum, W., Oldach, T. & Oldach, J. (2015). Echinocereus coccineus G. Engelmann subsp. transpecosensis W. Blum, T. & J. Oldach subsp. nov., Cactus Explorer 14, April 2015: 52 – 64.

Felix, D. & Bauer, H. (2012-a). Neubeschreibung Echinocereus blumii D. Felix & H. Bauer, Echinocereenfreund 25 - Sonderausgabe 2012, Die Sektion Echinocereus: 220 – 237.

Felix, D. & Bauer, H. (2012-b). Echinocereus canus (A.M. Powell & J.F. Weedin) D. Felix & H. Bauer stat. nov., Echinocereenfreund 25 - Sonderausgabe 2012, Die Sektion Echinocereus: 259 – 277.

Felix, D. & Bauer, H. (2014-a). Echinocereus dasyacanthus G. Engelmann subsp. crockettianus D. Felix & H. Bauer subsp. nov., Echinocereus Online-Journal 2 - Sonderausgabe (2) 2014: 91 – 107.

Felix, D. & Bauer, H. (2014-b). Echinocereus dasyacanthus G. Engelmann subsp. multispinosus D. Felix & H. Bauer subsp. nov., Echinocereus Online-Journal 2 Sonderheft 2014: 109 – 141.

Ruinaard, H. (2016-a). Ein zweiter Besuch an Chloride, Arizona, Der Echinocereenfreund 29 (3): 107 – 119.

Ruinaard, H. (2016-b). Mein dritter Besuch an Chloride, Der Echinocereenfreund 29 (4): 123 – 128.

Zimmerman, A. (2009). Echinocereus bonkerae subsp. apachensis (Blum & Rutow) A. Zimmerman, comb. nov., Haseltonia 15: 120.

(wordt vervolgd)

Tenzij anders vermeld, foto's van de schrijver

henk.ruinaard@tiscali.nl
Molenweg 29
6133 XM Sittard

Afb. 12: Echinocereus felixianus
foto: René Goris

Afb. 13: Echinocereus felixianus
foto: René Goris

Het Werner Rauh-project

Aat van Uijen

Werner Rauh was een van de bekende Duitse succulentendeskundigen uit de jaren vijftig, zestig en zeventig van de vorige eeuw. Hij was hoogleraar aan de universiteit van Heidelberg en daar heeft men zijn werk gedigitaliseerd, zodat het nu op het internet beschikbaar is en door iedereen kan worden doorzocht.

In de jaren vijftig was het hoogleraarschap in de botanie aan de universiteit van Heidelberg een mooie baan. Je woonde in een riant huis bij het universiteitsterrein en je had de beschikking over enorme kassen waarin je je verzameling kon herbergen. Bovendien kon je reizen maken naar de verre landen waar je favoriete planten groeiden. Dat deed Werner Rauh (1913-2000) dan ook. Hij trok veel naar Latijns-Amerika, met name Peru, maar ook naar Afrika, vooral Madagaskar.

Rauh specialiseerde zich in cactussen en andere succulenten, maar ook in bromelia's en andere planten uit het tropische gebergte. Hij was niet iemand die de taxonomie van families en geslachten overhoop haalde en nieuwe systemen bedacht. Hij was meer geïnteresseerd in morfologie en plantengeografie en hij heeft op zijn reizen talloze nieuwe soorten gevonden en die vaak ook beschreven. Op die reizen maakte hij natuurlijk notities in het veld en gaf hij de gevonden planten een nummer. In die tijd bestonden er vanzelfsprekend nog geen gps-apparaten en handzame computertjes om mee te nemen in het veld. Rauh heeft dan ook stapels schriftjes volgeschreven met zijn aantekeningen en die zijn bewaard ge-

Afb. 1: Typeplanten van Euphorbia capsaintmariensis in de kassen van de universiteit van Heidelberg

Afb. 2 en 3

bleven. De planten die hij meebracht, of hun nakomelingen, staan voor een groot deel nog steeds in de kassen van de universiteit van Heidelberg. Daar zijn veel type-exemplaren bij (afb. 1).

Iets terugvinden in alle gegevens die dit heeft opgeleverd, zou een moeizame zaak zijn. Als je al toestemming zou krijgen om ze te bekijken. De universiteit van Heidelberg heeft echter zo'n tien jaar geleden het initiatief genomen alles te digitaliseren en op het internet te zetten. Deze site is nu klaar en het is een fraai stuk werk. Zo'n beetje alles wat Rauh heeft nagelaten, is erop terug te vinden en dankzij interne links naar alle onderdelen kunnen de gegevens met elkaar

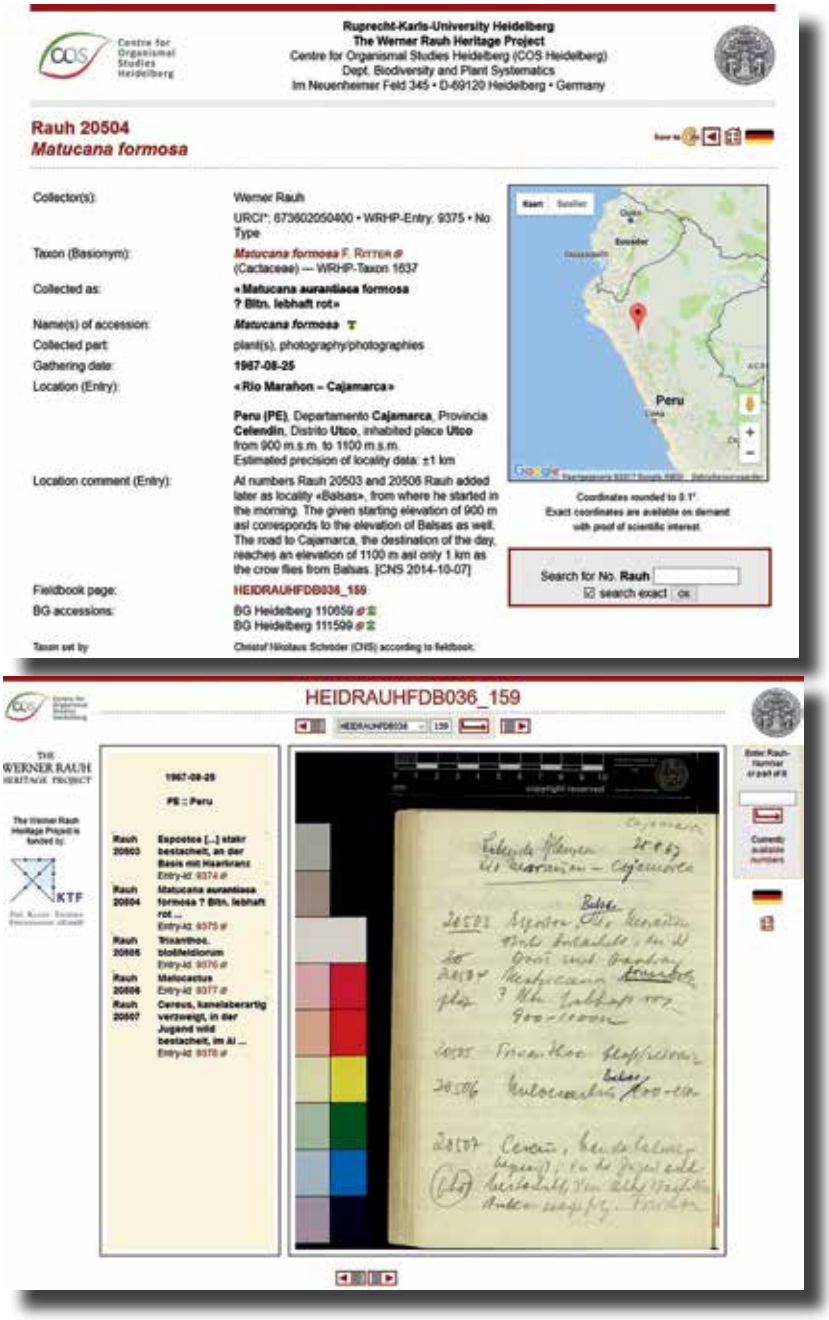

Afb. 4 en 5

in verband worden gebracht. De site is te vinden op

htpps://scriptorium.cos.uni-heidelberg.de.

We zullen de belangrijkste onderdelen van de site de revue laten passeren.

In het openingsscherm, de homepage, staat een inleiding en hierin kan ook meteen worden gezocht op soortnamen en veldnummers (afb. 2). We hebben als voorbeeld gezocht op *Matucana formosa*. Als we deze naam invoeren en op OK klikken, komen we

Afb. 6

in het scherm waarin alle entry's betreffende deze soort staan (afb. 3). We nemen de bovenste, waar al als opmerking bij staat: '*Gesammelt als Matucana aurantiaca formosa*'. Klikken we dan op 'Entry 9375', verschijnt er een pagina met allerlei gegevens over de plant, die we hier niet allemaal in detail zullen bespreken (afb. 4). Onder andere vinden we hier een kaartje van de vindplaats (niet voor alle soorten beschikbaar). Als we in het scherm van afb. 3 op het rechthoekje met streepjes klikken, komen we in het leukste deel van de site: de bladzij uit een schriftje waarin Rauh de veldwaarnemingen van deze vondst heeft opgeschreven (afb. 5). We zien dat hij de plant eerst *Matucana aurantiaca* heeft genoemd en dat hij dit later heeft doorgestreept en er '*formosa*' van heeft gemaakt. Verder zien we de aantekeningen over andere planten die hij in de buurt heeft verzameld. Rauh heeft stapels van deze schriftjes nagelaten (afb. 6) en ze kunnen nu van kaft tot kaft digitaal worden doorgebladerd.

De site biedt nog veel meer, er kan bijvoorbeeld op veldnummer worden gezocht – dat zijn er duizenden. Ook zijn er van veel planten foto's te vinden. Die zijn niet door Rauh gemaakt, maar door een huidige medewerker van de universiteit en voldoen dus aan alle eisen van de hedendaagse fotografie.

Alles bij elkaar is de site de moeite van een bezoek waard, zowel voor degenen die geïnteresseerd zijn in het werk van Rauh en de taxa die hij heeft onderzocht als voor degenen die de gebieden willen bezoeken waar Rauh heeft gereisd, maar ook voor de liefhebber die alles over cactussen en andere succulenten wil weten.

Aureliahof 5
3544 VE Utrecht

SUCCULENTENNIEUWTJES

Wolter ten Hoeve

Het Italiaanse **Piante Grasse** (36-3) start met een artikel van Massimo Afferni over de op de Canarische eilanden voorkomende *Euphorbia balsamifera* subsp. *balsamifera*. Mario Cecarini heeft diverse pagina's toebedeeld gekregen voor zijn bijdrage over het geslacht *Echeveria*. Diverse foto's van echeveria's verlevendigen het artikel. Francesco Soldi vervolgt de realisatie van zijn droom, een bezoek aan Baja California. Enkele ferocactussen worden in beeld gebracht. Franco Rosso heeft een verhaal geschreven over de belangrijkste voedingselementen voor succulenten.

In **Kakteen und andere Sukkulenten** (67-12) wijdt Willi Gertel meerdere pagina's aan *Sulcorebutia juckeri*, een nogal variabele soort die op ettelijke plekken langs de Rio Pilcamayo voorkomt. Gertel bespreekt verschillende populaties en publiceert een nieuwe variëteit, namelijk *Sulcorebutia juckeri* var. *australis*. Deze variëteit spruit sterk en groeit ver zuidelijk van de andere juckeri-populaties. Michael Lange uit enkele gedachten over het gebruik van veldnummers, en als voorbeeld gebruikt hij daarbij een echinocereus met veldnummer Lau 084. Hij doet een oproep om oorspronkelijk materiaal met oude veldnummers zorgvuldig te documenteren en te vermeerderen. Sybille en Klaus Breckwoldt vertellen over een deel van hun reis in 1999 door Baja California. De nadruk ligt vooral op de echinocereussen die zij tegenkwamen. De Karteikarten hebben deze keer *Faucaria tigrina* en *Huernia namaquensis* geproduceerd. Nicole Kühne en Alina Twerski schrijven in het kader van hun biologiestudie over hun onderzoek aan kwartsvelden in de Zuid-Afrikaanse Knersvlakte. Vooral de pH en het zoutgehalte van de bodem zijn verantwoordelijk voor de scherpe grenzen tussen plantensoorten. Verder zijn pH, zoutgehalte en kwartsbedekking van invloed op het aantal individuen van een soort. Een stijging van de pH van 5,5 naar 6,5 gaf bijvoorbeeld een verviervoudiging van het aantal individuen van *Mesembryanthemum fastigiatum* op een kwartsveld te zien. Bodemdiepte of kalkgehalte lieten in dit geval geen verband zien met het aantal individuen. Reinder Pützschel toont zijn fascinatie voor cactussen met een cefalium of pseudocefalium. Zijn verzameling bestaat vooral uit deze cactussen, en hij geeft zijn ervaringen met deze planten weer.

In het Franse **Cactus & Succulentes** (8-2) publiceert Norbert Rebmann het resultaat van zijn laatste reis naar Madagaskar: drie nieuwe soorten, te weten *Euphorbia ambonaivoensis, Euphorbia helenae* (beide zijn verwant aan *E. milii*) en *Aloe ansoultae* (staat dicht bij *A. rebmannii* en *A. horombensis*). Jean-Marc Chalet is in de Mexicaanse staten Oaxaca en Puebla buiten de gebaande paden getreden. In zijn verslag worden de aangetroffen cactussen belicht. Op het Canarische eiland La Palma bevindt zich de Barranco de las Angustias. Frédérique Dumont geeft weer welke succulenten zij aantrof tijdens haar wandeling, waaronder de door haar gezochte *Aeonium nobile*. Alain Christophe en Jean Marie Solichon bespreken vijf van de zes op Madagaskar voorkomende adansonia's.

Susan Carter behandelt in **Euphorbia World** (12-3) op beknopte wijze de euphorbia's van Zimbabwe. Detlef Schnabel begint een serie over euphorbia's uit het noordelijk halfrond. In deze aflevering komt *Euphorbia characias* aan bod. Rikus van Veldhuisen plaatst *Euphorbia echinulata* met haar orchidee-achtige bloemen in de spotlights. Pjotr Lawant brengt euphorbia-nieuwtjes, waaronder twee nieuw gepubliceerde soorten uit India, namelijk *E. gokakensis* en *E. seshachalamensis.* Massimo Afferni heeft *Euphorbia spinosa* en haar ondersoort *ligustica* in zijn thuisland Italië 'aan de tand gevoeld'. Hij ziet geen belangrijk onderscheid tussen de ondersoorten *spinosa* en *ligustica*.

In **Kakteen und andere Sukkulenten** (68-1) heeft Rodrigo Corrêa Pontes drie locaties met steile rotswanden in de Braziliaanse staat Rio Grande do Sul opgezocht. Hij beschrijft welke cactussen en vetplanten hij tegenkwam. De locaties bevinden zich bij de Pedra do Segredo, de Serra Geral en de Aparados da Serra. Thomas Brand steekt de loftrompet over *Carnegiea gigantea*, want dat is bij de Duitse club de cactus van het jaar 2017 geworden. Rudolf Schmied geeft aanwijzingen voor het kweken van brachystelma's. Daarnaast bespreekt hij in het kort 16 soorten, waarbij elke soort voorzien is van een foto. De

Karteikarten komen in dit nummer met *Faucaria bosscheana* en *Huernia piersii* op de proppen. Andreas Hofacker besteedt aandacht aan de enkele jaren geleden beschreven *Rhipsalis flagelliformis*, welke in de Braziliaanse staat Rio de Janeiro aan te treffen is. Hij heeft meerdere populaties van deze soort gevonden langs de gehele zuidflank van de Pico do Desengano, over een afstand van minimaal 40 km. Het favoriete vakantieoord van Elisabeth en Norbert Sarnes is ongetwijfeld het zuiden van Zuid-Amerika. Tijdens hun laatste reis hebben zij bij de vulkaan Tromen een populatie van hun favoriete cactusgeslacht *Austrocactus* in bloei en met vruchten aangetroffen. Bloemen en vruchten gaven aan dat het hier om *Austrocactus longicarpus* gaat, 200 km verwijderd van het tot nu toe bekende verspreidingsgebied (en met lichtgele i.p.v. lichtroze bloemen). Andermaal staat *Carnegiea gigantea* in dit nummer in het spotlicht. Nu gaat het om een cristaat, die Sybille en Klaus Breckwoldt in 1993 voor het eerst in de Mexicaanse staat Sonora aantroffen. Een viertal foto's laat de groei zien van deze cactus over een periode van meer dan 20 jaar. Het eerste artikel in het februarinummer van de **KuaS** (68-2) brengt de lezer naar Oklahoma, USA. Daar is Klaus Gruber op zoek geweest naar *Echinocereus reichenbachii* subsp. *perbellus*. Deze cactus werd aangetroffen in het Alabaster Caverns Park nabij de stad Woodward. Aan het kweken van sanseveria's worden 7 pagina's gewijd door Peter Mansfeld. Diverse aspecten komen aan bod, namelijk temperatuur en licht, substraat, water geven en bemesting, vermeerdering, ziekten. Holger Dopp schildert een portret van zijn *Selenicereus testudo*, ooit door hem als stekje uit de botanische tuin van Heidelberg meegenomen. *Gymnocalycium megatae* en *Gymnocalycium robustum* zijn deze keer vereeuwigd in de Karteikarten. Klaus Beckmann schrijft over zijn bezoek aan het Apache Trail in Arizona en over de cactussen die hij daar tegenkwam. Stefan Neuwirth probeert de identiteit van de door De Candolle in 1828 beschreven *Echeveria teretifolia* te achterhalen. In een chronologisch overzicht geeft hij weer hoe er door verschillende botanici tegen deze vage soort aangekeken werd. Neuwirth ziet enige overeenkomsten tussen *E. teretifolia* en *E. bifida*.

Het Amerikaanse **Cactus and Succulent Journal** (88-6) vangt aan met een vervolg op de langslepende memoires – de laatste aflevering was zes jaar geleden – van Myron Kimnach. Op boeiende en soms humoristische wijze verhaalt Kimnach over zijn aanstelling bij de Huntington Botanical Gardens in 1962, over de wijzigingen die hij daar aanbracht en over twee van zijn Mexico-reizen. Een nieuwe aloë wordt opgevoerd door Tom McCoy. Deze *Aloe varimaculata* was in 1984 aan McCoy als stekje overhandigd en was afkomstig van de Leba-pas in Angola. De vindplaats was jarenlang niet toegankelijk door de oorlog in Angola, maar recentelijk kon de aloë op haar natuurlijke vindplaats geobserveerd worden. Michael Wisnev wijdt meerdere pagina's aan *Tylecodon dinteri* hort. Na een bespreking van *T. paniculatus*, *T. cacalioides* en *T. wallichii*, alsmede van enkele hybriden, gaat de auteur in op de in California veel gekweekte *T. dinteri* hort. Gezien de obscure afkomst stelt Wisnev voor om er een cultivar van te maken, *Tylecodon* 'Mystery'. Tom Glavich geeft enkele aanwijzingen voor het kweken van faucaria's. Een in memoriam voor Darrel Plowes komt van de hand van Tom McCoy. Leo Chance kijkt in een aflevering over het kweken van succulenten in een koud klimaat naar cristaten, welke vaak ontstaan door een of andere beschadiging. Hij toont een aantal voorbeelden, zoals *Pediocactus simpsonii* en *Echinocereus canis*.

Het laatste nummer van 2016 van **Cactus World** (34-4) besteedt uitgebreid aandacht aan de National Show 2016. De 16 pagina's zijn, bijna vanzelfsprekend, gevuld met showmodellen. Terry Smale – hij scoorde hoog in de conophytumklas – geeft een aantal tips om ervoor te zorgen dat conophytums er tiptop uitzien bij een National Show. David Lambie toont fraaie close-upfoto's van de bloemen van een aantal cactussen en vetplanten, en hij bespreekt in het kort de getoonde soorten. Eddie Harris bespreekt vier van zijn favoriete mesems, te weten *Oscularia deltoides*, *Argyroderma fissum*, *Lapidaria margaretae* en *Didymaotus lapidiformis*. Brian Scott heeft enkele pagina's gevuld in de rubriek 'In my greenhouse'. Hij beschrijft zijn 'cactusleven' en geeft de lezer een kijkje in zijn verzameling. Len Newton gaat in op verscheidene tinten grijs en andere camouflagekleuren bij succulenten. Zowel bij het plantenlichaam als bij de bladeren of de bloemen komen kleuren voor, welke van een perfecte aanpassing aan de omgeving getuigen. Paul Klaassen vraagt zich af of *Copiapoa coquimbana* var. *armata* wellicht als aparte soort beschouwd dient te worden, gezien de door Larridon c.s. uitgevoerde experimenten, waarbij bleek dat het DNA van var. *armata* afwijkt van dat van de andere onderzochte copiapoa's. Jan Emming plaatst de koning der cactussen, *Pachycereus weberi*, in het middelpunt van zijn vooral fotografische bijdrage.

Summary

Rob Bregman

Ben Wijffelaars leads things off by reporting all kinds of trouble that occur during and after organizing an open day for other Succulenta members to visit his plant collection.

In his ongoing series of articles concerning the 'Verkade' succulent plant books from the early 1930's, Theo Heijnsdijk deals with the partridge breast aloe (*Aloe variegata*). This species was discovered in 1685 during a Dutch expedition in search of the copper mines in Namaqualand, western South Africa. The name *Aloe variegata* was introduced by Linnaeus in 1753. Nowadays, after DNA studies, the plant belongs to the genus *Gonialoe*. In our moist climate the plant does not feel at ease in a hot greenhouse, so it grows better in an unheated room in a cooler and drier atmosphere. Several hybrids with other *Aloe* species are known, even with gasterias (*xGasteraloe*).

In his series of articles 'in the spotlight', Bertus Spee gives short descriptions of *Echeveria nodulosa, Mammillaria carnea, Kalanchoe tomentosa* and *Mammillaria schumannii*.

In another ongoing series of articles, called 'a special place', André van Zuijlen takes us to impressive and beautiful landscapes in Mexico and the USA. In part 13, he reports about the Huasteca Canyon in northeast Mexico. Close to the dam in the Santa Catarina river, he and his friends spotted splendid specimens of *Agave victoriae-reginae*, also some species of *Echinocereus, Epithelantha* and *Mammillaria*.

Henk Ruinaard reviews a new book on the genus *Echinocereus*, written by Peter Hallmann. This book, entitled 'Faszination Echinocereus' (in German), is very much recommended, also because of the great pictures.

Peter Kuppen and Karin Braamhorst present an interesting contribution concerning a painting by the Dutch-Friesian artist Lourens Alma-Tadema. One of his paintings called 'de bloemenmarkt' (the flower market), made in 1868, shows a classic Roman scene in the town of Pompeji (so prior to the desastrous eruption of the Vesuvius volcano in the year 79 AC) . In the foreground a group of potted plants with agaves and opuntias can be seen. Such plants have only been introduced in Europe after the discovery of America in 1492, so they could not have possibly been present on a Roman market.

Ger Olsthoorn and Sjef Theunissen commemorate Dirk van Vliet, who passed away on the 21st of July at the age of 92. Dirk was a well-known specialist of the genus *Notocactus* and an IOS member. He emigrated to Brazil in 1976, where he found several new species. During the last 30 years of his life, he protested strongly against the union of *Notocactus* and *Parodia*.

Ruud Tropper reports about his experiences with *Maihuenia*, a cactaceous genus from Patagonia (southern Argentina) that belongs to the subfamilie *Opuntioideae*. Ruud cultivates the two species *M. poeppigii* and *M. patagonica* in an unheated greenhouse. For quicker germination, it is advised to 'chip' the seeds first (removal of the basal part of the seed coat). The plants survive temperatures down to minus 15 °C and are watered already in February.

Henk Ruinaard gives an overview of recent new names and taxonomic rank changes in the genus *Echinocereus*, activities which are for the greater part the work of the German 'Arbeitsgruppe Echinocereus'. The 'new' *E. bakeri, E. blumii, E. canus, E. coccineus* subsp. *transpecosensis, E. dasyacanthus* subsp. crockettianus, *E. dasyacanthus* subsp. *multispinosus* and *E. felixianus* are discussed and depicted.

The contribution by Aat van Uijen deals with the so-called 'Werner Rauh project'. The German botanist Werner Rauh (1913-2000), professor of plant morphology at the University of Heidelberg, was an expert in succulent plants and discovered and collected many cacti, bromeliads and other xerophytic and succulent plants, predominantly in Peru and Madagascar. His field notes are now digitalized and available at https://scriptorium.cos.uni-heidelberg.de.

The final pages are devoted to the contents of other succulent plant journals, put together by Wolter ten Hoeve.

R.Bregman@contact.uva.nl

succulenta vereniging van cactus- en vetplantenliefhebbers
Sinds 1919

Inhoud:

Ben Wijffelaars
Medelijden 194
Theo Heijnsdijk
Aloe variegata De fasant-buisbloemaloë. . . . 195
Bertus Spee
Voor het voetlicht. 205
André van Zuijlen
Een speciaal plekje 13 Cañon de la Huasteca 207
Henk Ruinaard
Boekbespreking 216
Peter Kuppen & Karin Braamhorst
Een historische botanische vergissing van Lourens Alma-Tadema 217
Ger Olsthoorn & Sjef Teunissen
In memoriam Dirk Jan van Vliet (1924-2017) 219
Ruud Tropper
Mijn ervaringen met...Maihuenia 223
Henk Ruinaard
Recente nieuwbeschrijvingen en statusveranderingen binnen het geslacht Echinocereus (deel 1) 226
Aat van Uijen
Het Werner Rauh-project 233
Wolter ten Hoeve
Succulentennieuwtjes 237
Rob Bregman
Summary. 239
Tom Twijnstra
Het laatste woord 240

Inlichtingen over het lidmaatschap en ontvangst van nummers en adreswijzigingen aan:
Inquiries about membership and receipt of issues and address changes to:

D.H. Roozegaarde
Banninkstraat 5
7255 AT Hengelo (Gld.)
Tel: +31(0)575 465270
E-mail: ledenadministratie@succulenta.nl

Aeonium lancerottense

Het laatste woord

Tom Twijnstra

Regelmatig wijk ik af van mijn *core business* en richt mijn aandacht zich op planten van geslachten die zich meestal in het buitenland aan mij opdringen. Agaven en aloë's aan de Franse zuidkust, sedums in de Pyreneeën of aeoniums op de Canarische eilanden.

Op het eiland Lanzarote zag ik verschillende soorten Aeonium groeien, in tuinen, parken en in het wild. De een nog mooier dan de ander. Dit was aanleiding om me thuis grondig te gaan verdiepen in deze bijzondere planten. Met als voorspelbaar resultaat dat ik binnen korte tijd een aardige verzameling had.

Makkelijk te houden, maar na de bloei sterft de rozet helaas af. Sommige van deze soorten worden vrij groot en andere blijven klein en gedrongen, zoals de soort waar het bij mij eigenlijk allemaal mee begon: *Aeonium lancerottense*.

tomtwijnstra@hotmail.com

***

Voorpagina: Neolloydia conoidea
Foto: André van Zuijlen